

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Scipio Claromontius De Ratione Status

Chiaramonti, Scipione

[S.I.], 1679

Pars Tertia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10064

PARS TERTIA.

De Justo Status apparente & personato.

Introductio.

CAP. I.

Venio ad justum Status apparenſ, & personatum. Quoniam itaque vera iuſtitia fundata eſt ſuper hæc quatuor capita, vid. finem, formam, diſtributionem & com- mutationem, neceſſum eſt, ſpeciem iuſti oriri ex ſimilitu- dine iuſtitiae in ijsdem capitibus, quod non verè iuſta ſint. Ubi notanda eſt hæc differentia, quod, ſi imperium ratio- ne omnium capitum ſolum apparenter eſt iuſtum, planè erit iuſtus ſta- tus apparenſ: at ſi in una, aut pluribus partibus tantummodo hujusmodi erit, & in una, aut pluribus partibus iuſtum verè, ſpecies erit remiſſa. Ceterum hic nova opus eſt diſtinzione. Enimvero iuſtitia eſſe potest, & ratione formalitatis, ut ſcholæ dicerent, nos dicimus ratione intentionis, & ratione rei ipſius, quod ſcholæ appellarent materialiter. Mente meā explico. Si princeps nullum aliū habet finem, quam propriam utilitatem, & ad illam conformat formam imperii, & diſtributionem, & iudicium, tan- demque omnes suas actiones, erit formaliter, & quantum ad intentionem omnis actio iniqua: quantumvis eſte potest, quod res plurimæ externè, aliasque iuſta ſint exercitæ. Exempli gr: Andronicus Imperator Græcus, qui nepotem Michaelem vita privavit & imperio, imperium inſtituit ad ſuam utilitatem: nihilominus in iudiciis imperavit iudicibus æ- quitatem. Enimvero tale æquum juvat ad ſubditos tenendum quietos & obedientes. Eſt tamen credendum, ſi ullo modo ipſi profuſſet con- torſio iudicij, quod feciſſer. Jam quod ad materiam, & res ipſas attinet, fieri nequit, ut in imperio quodam, quam ſceleſtum etiam ſit, cuncta ini- quia ſint, ſecundum illud Aristotelis: *malum integrum non fert ſe ipsum.* (lib. 4. eth. cap. 5.) Verum quod ad intentionem, potest ſanè princeps cun- da animo iuſto agere, & hoc pacto, id quod committitur, erit

A a

Iuſtum

Lib. I. Pars Tertia

justum non iustè factum. (Anst. § Eth. c. 8.) Quare, ut declaremus apparenſ justum ſtatus in hac prima ſignificatione, opus eſt ut videamus, quis finis iuſtus ſit, & iuſtus videri poſit, ſive quibus ille fucis talem ſe poſit conſpiciendum præbere, & ſic in forma imperij, aliisque duabus partibus ſive capitibus, v.d. diſtributiva, & commutativa Jurisdictione. Faciamus initium de fine.

De fine apparenter, & non vere iusto.

CAP. II.

VT itaque inveniamus finem legis, & imperii, qui cum iuſtus non eſt, ſpeciem tamen habet iuſti, repetendum eſt, quod inter fines, qui creduntur, & habentur iuſti ultimique imperii, ſtabilitas eſt, & utilitas ſtatus, cum ſumitur pro forma imperii, ſive multorum ſit, ſive paucorum, ſive unius tantum. Quæ ſtabilitas formæ, quod in pravis Rebus p. non ſit verus, & iuſtus finis, ſupra oſtentum eſt. (Parte I. cap. 8.) Imo, in ipſa optima Rep. non eſt ejusdem forma, (quamvis rectiſima, ideoque conservande zelo maximo) verus, & ultimus finis; ſed medium eſt ultimo fini coniunctum, & quo ſejuncto ipſe finis in periculum veniret. Hic apparenſ finis ille eſt, qui Regi à Machiavello propositus eſt, ut ſecundum illum regnum adminiſtret. Hoc eſt, ut ſibi ſecuritatem ſui regni proponat pro fini ultimo, ad quem cuncta dirigat, facultates & ſubditorum personas, propriam conſcientiam, animamque, religionem, & ſi potis eſſet, Deum ipsum. Species iuſtitiae in hoc fine prouenit ex æquivoco, ob vicinitatem quæ inter utilitatem communem eſt, & utilitatem publicam: quæ facile confunduntur, & pro re eadem capiuntur. Et ita, quemadmodum utilitas communis, verus & iuſtus finis eſt, etiam putatur utilitas publica talis. Quare cum publicum propriè ſignificet ſtatum, ejusdemque formam, hinc eſt, quod credatur, & dicatur utilitatem ſtatus, ſuæque formæ, eſſe ultimum & iuſtum finem. Quod publicum ſignificet propriè magis ſtatum, ejusdemque formam, & quæ exinde dependent, videre eſt ex S. Hujus Studij, l. 1. ff. de Iuſtitia & Iur. ubi

Ubi jus publicum illud appellat, quod pertinet ad statum reip. Romanum, ponitque in reb. sacris, templis, curiis similibusque, Sacerdotibus & Magistratibus. Quam definitionem & expositionem communiter Iurisconsulti fecuti sunt, aliquique scriptores. Eam ob rem igitur id quod communis est utilitatis, translatum facile est ad utilitatem status, hoc est illius, qui imperium in manu habet, hoc sensu. Hic est itaque finis in speciem justus; est que hæc prima causa similitudinis, videlicet æquivocatio, & vicinitas significacionum, in quibus æquivocatio fundamentum posuit. Sed ejusdem similitudinis aliae causæ concurrunt. Una & præcipua Majestas Principis est, & generatim summa potestatis, sive illa sit penes unum, sive penes populum, sive penes paucos, de qua dictum est lib. i. part. i. c. 35 quod opus est, ut à Principe, & principatu conservetur. Verum, ut quælibet virtus moralis in medio posita est, ita hæc, quæ publicam procurat æstimationem, inter duo extrema parum & nimium est. Et nimium quidem vitium est, quod fovet speciem justitiae in fine injusto. In excessu peccabat procul dubio, cum divinos cuperet honores Caligula, quippe eo excedebat, ut vellet statuam suam locari & adorari in templo Hierosolymitano, (*de legat. ad Cai. in Paneg. Taj.*) qna de re pulcherrima exstat narratio Philonis. Et de Domitiano scribit Plinius: *At paulo ante aditus omnes, omnes gradus, totaq; area hinc auro, hinc argento relucebat, seupotius polluebatur, cum incesti Principis status permixa Deorum simulacula sorderent.* Est quoq; excessus Majestatis, quando Princeps cupit, si non divinos sibi fieri honores, minimum ultra fastigium humanum honore se affici. Hic fastus est Magnorum Ducum Moschoviæ, referente Alexandro Guagnino, qui à subditis haberi volunt, quod cuncta sciant. Quare si quispiam Moschorum de singulari quodam interrogetur dubio, respondent, Deum & Magnum id scire Duce. Imo, tanti suum æstimant principem, seque adeo habent viles, ut Nobiles, Magnates, Praefecti, Primores & consiliarii omnes Chloposse, id est, abjectissimos & vilissimos servos magni Duci fateantur. Alexand. Guagn. in descr. Mosch. cap. 4. Ita quidem, ut nulla illis sit differentia inter subditorum obedientiam versus Principem, quæ est hominum liberoru in eum, qui illos gubernat, & illam, quam mancipia domino debent, quam sane servorum est versus eos, qui ipsos possident. Est quoque excessus Majestatis, quando Princeps res ecclesiasticas absolute sibi vindicat. Id agunt

gunt modo Reges Angliæ, cum se capita constituant ecclesiæ. Idem faciebat Magnus Dux Motchoviæ Ioannes, de quo refertur, quod absolute, & sine contradictione ulla dominus erat cuiusvis sortis & conditionis hominum, tam secularium, quam ecclesiasticorum, mutaretque Metropolitam pro suo lubito. Excessus Majestatis adgit subditos ad reverentiam humana majorem, ideoque opinantur, quod paulo minus quam Deo teneantur res suas seque ipsos devovere.

Quomodo Majestas inducatur.

CAP. III.

Consideremus modo, quomodo Majestas summæ potestatis efficiatur, & quomodo etiam ad excessum perveniat, & per quas causas, modosque. Aliæ itaque causæ naturales sunt, aliæ violentæ, aliæ artificiosæ, aliæ virtuosæ. Causa naturalis incrementi majestatis est imperii antiquitas, de qua inquit Tacitus: lib. 14. annal. *vetustate imperii coalita audacia.* Hoc est, quando princeps imperium perpetuat, majorem concipit securitatem, per quam paulatim omnem in se derivat auctoritatem. Tacitus lib. 1. annal. *insurgere paulatim, munia senatus, magistratum, legum in se trahere.* Et Plinius in Panegirico, olim *imperantis securitatem,* ait, ut ostendat securitatem, quæ continuo acquiritur dominio. Plato progressum hunc ingeniose satis nobis detexit, ostendens, quod civitas debet esse attemperata, prudens, & sibi ipsi amica, & quod in principio Monarchiarum, exemplo Monarchiæ Persarum, talis illa sit. Enimvero in illa milites & subditi agebant cum Cyro quodam libertatis gradu, qui in Cambysè desit. Rediit vero ad pristinum imperium per Darium, desit sub Xerse, ceterisque regibus qui ordine invicem sequuti sunt, sub quibus populus pertractus est ad puram servitutem, quæ respondet excedenti majestati principis: quemadmodum libertas, quam populo cum Regibus suis intercessisse ab initio scribit, respondebat moderatae & convenienti majestati Principis cum subditis. Macedones principio Alexandro Magno utebantur perfamiliariter, at postea volebat sibi divinos fieri honores, quod cum Macedones detrectarent, ad custodiā sui corporis Persas ipsis prætulit.

lit. Tantam mutationem pauci anni Imperii in illo Rege attulerunt. Hæc est itaque prima causa excessus Majestatis, videlicet *vetustas Imperis*, quæ, ut dixi, naturalis est, & solummodo per temperantiam boni Principis ad temperiem deducitur. Quia sanè in re insignem merentur Estensium Principes laudem, qui perduero per tot secula Imperio, Majestate fervant temperie admiranda comitatis autoritatem haud imminuentis. Accesserunt ipsis tituli, sibi suisque rebus ab Imperatoribus concessi, ut *divina dicatur domus* cum antea longe vilioribus uterentur.

Altera causa violenta est, estque severitas principis: enim vero timore subditos stupidos efficiunt, quando hujusmodi Principibus omnis honos, qui potest, habetur, & in omnibus obsequuntur. Quare, (ut Plinius in Paneg. inquit, de Domitiano) eorum statuae argenteæ in templis ponebantur, & super altaria inter statuas Deorum: & Trajani ex ære in vestibulo templi, ut enim idem loco citato scribit, de nimis novisq; principes colendi modis: *ingeniosior est simulatio veritate, servitus libertate, metus amore*. Tyrannis, quod ad honores externos, plus tribuitur a subditis, quam bonis principibus: ex adverso, reverentia, & observantia interna hi longè plus illis amantur, & externè veris & perpetuis evehuntur laudibus. *Illos*, (de pravis principibus idem scriptor ait) humeri, cervicesq;. servorum super ora nostra: *Te, (loquitur de Trajano) fama, Te gloria, Te ciuium pietas, Te libertas super ipsos principes vehunt*. Et plane ita se res habet. Trajanus hodie gloriosus vivit: Caligulae, Neronis, Domitiani iacent sepulti in ignominiarum, & execrationum tenebris, propter eorum severitatem & saevitiam. Magni Duces Moschoviæ a suis magno honore afficiuntur.

Tertia causa artificium est, quod plura habet capita. Raro sui vivendi copiam facere, aut nunquam ut Sinensium Reges: nam *majestatis major ex longinquæ reverentia*. Tacitus lib. 1. annal. Prodire in publicum magno semper comitatu, & aulicorum numero stipatum, & habitu ultra communem usum vestitum. In his est Magnus Turcarum Imperator, ut fertur, splendidissimus. Alt major, & splendidior, mea opinione, fuit Cyri pompa, qua in publicum prodiit, descripta à Xenophonte in vita ejusdem lib. 8. eamque habet pro insigni artificio politico dicens: *Iam vero narrabimus, quo pacto Cyrus primum e regia proiectus sit. Nam ipsa Majestas hujus profectionis una nobis videtur ex iis esse artibus, quae perficerunt*

cerunt, ut *imperium ipsius facile contemni non posset*. Ita Xenophon, qui non est alienus ab hac sententia, quod ille splendor, cum aula exiret, subditos commoverit ad ipsius adorationem, cum antehac non consuevissent ita eum venerari. Eum, inquit, ubi conspexissent, omnes adorando summisse venerati sunt: *sive quia fuisset imperatum, ut aliqui hujus venerationis initium facerent, seu quod apparatus eos stupore quodam affecisset, seu quod procerus & pulcher Cyrus ipse visus esset.* Artificium quoque est fingere le Diis familiarem. Numa auctoritatem acquisivit, quod simulacrum commercium cum Dea Egeria: Liv. lib. I. Scipio Africanus cum Jove Capitolino: sceleratus Machometes cum Angelo Gabriele: tegens hoc simul invento mortuum suum Epilepticum.

Quarta causâ virtus est, quæ cum excellens est, opinionem virtuosi secum fert, & semper magnam estimationem. Antonius in funebri illa in exitu Cæsar is a se habita oratione, imo in exitu Romanæ libertatis, (hæc enim fax fuit, quæ incendium ultimi civilis belli accendit, quod illam ad Monarchiam transtulit) omnes intendit nervos, ut palam faceret, Cæsar is virtutem humanam excessisse, quo illi apud Romanum populum conciliaret illam majestatis opinionem, quapropter sacrilegos putarent, & scelestos ipsius occisores, quos initio putascent suæ libertatis autores. Dion. Cass. lib. 44. histor. Sane effectus fuit Majestatis ex virtute, factisque insignibus Cæsar is prognatæ, uno verbo milites veteranos tumultuantes sedare. Qua de re Tacitus ex ore Germanici inquit: *Divus Iulus seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando, qui sacramentum ejus detrectabant.* Annal. lib. I. Et Augustus eandem ob Majestatem aspectu solo legiones Atticas compressit. Idem Tacitus. *D. Augustus vultu, & aspectu, Atticas legiones exterruit.* Majestas virtutis fuit illa Gothofredi Bullonii, quæ splendida apparuit legatis Ægyptiorum, quippe quem inveniscent sedentem in sacco herbis referto. Hæc majestas ex vera virtute laudem mereatur, nec excessum patitur, nam ipsa virtus in medio est sita inter extrema viciofa magis & minus. Et cum virtute ego hic conjungo actiones virtuosas, cuius generis sunt beneficia singularia civitati in bello & pace præstata. Monendum tamen est, quod interdum virtus non vera est, sed apparens; ut sanctimonia ficta Machometis & postea Serifi, quibus simulationibus aditum sibi ad imperium patet fecerunt. Addo iis, quæ dicta

Etia sunt, quod excessus majestatis Principis, aut summæ potestatis, tantus sit nonnunquam in animis populorum, ut parum absit, quin eos habeant Deos. Ismael suo tempore habitus est Deus, quodque ipsi non esset moriendum, licet ille hanc de re opinionem non foveret, tamen à suis talis credis est, & præsertim à suis militibus: sed hæc de ipso nata est opinio ex magnitudine rerum gestarum. Verum communiter potestas principum, qua subditos depriment, eosdemque vita spoliant, alios vero opulentos faciunt, & ad excelsos dignitatum gradus evehunt, causa est, quod vulgus, qui res mundanas hujusque vitæ respiciunt, aut præcipue intuentur, leque in rerum præsentium cupiditates immergunt, putat, potentiam auferendi, dandique hæc bona, summam esse potestatem, ideoque divinæ parem. Plinius in Panegyrico, ubi disserit de potestate Romani Imperatoris, inquit, potentia Deorum immortalium esse æquatam. *Principem, quem æquata Diis potestas deceret.* Ei alludebat ad hanc sententiam famosum illud distichon,

*Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane
Divisum imperium cum Iove Cæsar habet.*

Cum quibus ineptiis quæ stultitia comparanda est? Homo, qui exigua febre è medio sublatu est, ut Mediolanensium Dux Galeacius in summo culmine successuum suorum: aut ab horridis vermiculis devoratus, ut Philippus II. Hispaniarum Rex: qui sane minimi effectus sunt divinæ potentiae, ut taceam, quod etiam terræmotibus fulminibus & diluviis obnoxius sit. Sed quid? insidiis etiam patet & telis vilissimorum hominum, ut Henricus Quartus, scelesto consilio Franc. Ravaillaci. Et potentiam tam impotentis animalculi æquare Deo?

O miseras hominum mentes, o peitora cæca.

Sed ut revertar, unde digressus sum, exposui, quæ sit species fucata justitiae in fine non justo, & quænam causæ sint fucorum in ejusmodi fucata species: progredior ad speciem justitiae fucatam in forma Reipublicæ.

CAP.

*De Specie Justitiae fucata in acquisitione
Tyrannidis.*

CAP. IV.

Formæ Rerum, pravae, quales, & quot sint simplices, jam dictum est: & exinde etiam conjectura capi potest, quales sint mistæ. Jam ut sint pravae, speciem bonarum induere possunt. Id considerabimus in singulis, initio à tyrannide facto: quoniam hodiè major pars hujus universi paret Monarchiis. Jam distincta est Tyrannis, quod alia sit titulo injusto, veluti usurpatores dominationis patriæ liberæ: quales fuerunt Cæsar, & postea Octavianus, qui absolute Imperium Romanum occupavit: alia titulo justo, sed administrationis tyrannicæ, qui status Principatus ad differentiam appellari potest despoticus: itaque fuci tyrannidum, alii spectabunt ad tegendam & colorandam injustitiam tituli: alii ad adumbrandam injustitiam administrationis.

Quod itaque ad fucos tituli injusti, quamplures illi sunt. Primus fucus axioma illud est, quod intendebat Callides Socrati persuadere apud Platonem in Gorgia: estque quod justum sit, viribus potentiores dominari in minus potentibus. Idque dicit esse justum natura: cui iusto repugnat legale, quoniam lex naturæ contraria est, cum leges conditæ sint in subsidium minus potentium: ut etiam Legislatores plerumque ex iis sunt. Hæc summa isthic loci est doctrinæ Callidis, quæ si persuasa fuerit, omni eximit culpa, qui armis alias vincens, vel factione, patriæ se constituit Dominum. Ad confirmationem seq. axiomatis alludit dictum hoc: *Non cessabit nobis gladio accinctis leges praedicare?* Plutarch, in Pomp. hoc est, ubi potentia prævalet, leges cessare debent. Quod axioma sine dubio turpe est, aptumq; ad destruendam univerlam felicitatem civilem. Secundum axioma pro Principatu est: *Si violandum est jus, violandum est regnicausa.* Quod Euripidis dictum, Cæsar, ut Cicero refert, Lib. 3. de offic. saepius in ore gerebat, & in usum deducebat: estque sensus axiomatis, quod licitum sit ad obtainendum Regnum, illudque conservandum, a Jure & lege recedere: alias vero ob causas & utilitates minimè. Thrasymachus apud Plato-

Platonem (lib. 1. de justo) dicit, quod summa iniustitia, quæ Tyrannis est, res honesta est, optima, & felicissima. Sed hujus generis fuci, exquisitam detegunt impietatem in illo, qui iis utitur, mererenturq; potius castigationem, quam confutationem: eruntq; ponendi in numero earum propositionum, quæ pœnam polcere Aristoteli dicuntur. lib. 1. Top c. 9. *Nam qui dubitant utrum oporteat Deos colere, & parentes diligere, annon pœna indigent?* Adeo Icelesta opinio pejor est prava operatione. Qui adulterium committit propter carnis fragilitatem, intemperans est: at qui illud committit, actionem reputans bonam, hæreticus est. Cæsar itaque, etiamsi senarium Euripidis in ore habebat, non tamen eo usus est, ut Romæ occupationem coloraret: sed ab initio Ravennæ arma adversum illam sumpta excusavit prætextu vindicandi injurias suas, & Tribunorum plebis. Et hæc summa fuit orationis habita ad milites, ad quā milites responderunt: *sese paratos esse, Imperatoris sui, Tribunorumq; plebis injurias defendere.* (Comment. de bello civili lib. 1.) Continuavit postea imperium, postea quā invaserat prætextu persequendi inimicos a Senatu, Populoque Romano jam pronunciatos, & prætextu perpetuæ Dictaturæ, & Tribunitiæ potestatis, quæ ipsi perpetuum a Populo Romano erant concessa. Ipse Catilina voluit eodem prætextu suam colorare conjurationem, & armorum in Romam illationem, ac si pugnaret pro patria, oppresa potentia paucorum, adversum oppressores. *Nos, inquit, pro Patria, pro libertate, pro vita certamus.* Illi supervacuum est pugnare propotentia paucorum. Sall. in Or. Cat. Augustus pariter arma principio sumpsit prætextu militiæ pro Rep. aduersus Antonium: postea arma vertebat in Remp., quasi aduersum Pompejanos militaturus, mortemq; Cæsaris Parentis sui per adoptionem vindicaturus: porro aduersus Antonium & Lepidum, varijs datis coloribus. Ceterum quod amici pervulgabant, & majorem honesti speciem habebat, & fortassis quoddam veritatis fundamentum praæbet. *Non aliud discordantis Patria remedium fuisse, quam ut ab uno regeretur.* (Tacit. annal. lib. 1.) Quem fucum Cæsaris Dio defendit: (lib. 44.) sed forte obsequio illius Principatus abreptus, sub quo tum temporis regebatur Resp. Nihilominus Augustus magistæ utebarur Politica, ad servandum sibi imperium: enim vero, confirmatus fuit in summa potestate à Senatu de decennio in quinquennium, & aliud iterum decennium, tandemque cum ad

B b

Sen-

Senatum verba faceret, & verbis Imperium deponeret, re ipsa fecit Imperium absolutum sibi dari, ut fusè refert Dio (lib. 53.) his finiens verbis: *hac arte Cæsar, cum se velle Imperium deponere simulasset, effectus, ut ei a Senatu populo quod confirmaretur.* Colligo ex novissimè dictis rebus bina tegumenta, magis colorata præcedentibus, ad invadendam libertatem. Unum est, in eum agere modum, ut eadem occupata civitas publica electione invasorem Principem confirmet. Quod facile est obtinere, quoniam Tyrannus eam armis possidet, & re ipsa: quare si quisquis ille sit Tyranno fidelis, in publicis conciliis proponet hoc, omnes certatum amplectentur, comprobabuntque propositum. Cavebit quisque, ne sit ultimus in eo laudando, ne dicam in comprobando suo suffragio. Tiberius simulabat se nolle absolatum Imperium Romanum, postquam tamen primum armis & vi in possessionem venisset: at Senatores interpretabantur, id esse dictum, ut ipsorum mens exploraretur, quare loco renunciationem acceptandi, submissè rogarunt, ut Imperium lusceret. *At Patres, quibus unus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrymas, vota effundit: ad Deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere.* Tacit. lib. I. annal.

Alterum Axioma est, curare, ut in publicis, & privatis sermonibus disseminetur, quod forma reip. præcedentis dissoluta sit, nec ulterius subsistere posset, salva salute publica. In quam rem semper quidpiam dicendum venit, exponendo suas imperfectiones, labes, quibus expers esse nequit, plane quocunque etiam sit imperium, licet unum magis minusve altero: & cum primis quando Resp. ad mutationem tendit, initio transit in singularem quandam mollitiem, quare occasionem reprehendendi dat, cui libitum fuerit. Talis erat Romana, cum ad Monarchiam tenderet: cuius ideo defectus Mæcenas attulit, per eosque Augusto dissipavit ne Romam pristinæ restitueret libertati, in deliberatione quam de hac re ipse Augustus habuit cum Agrippa & Mæcenate: quam Dio refert lib. 52. Historiar.

Alia simulatio est, si à Principe supremo dominium obtineatur. Ludovicus Morus in se transferebat à filiis fratriis Ducatum Mediolanensem, sumpta investitura à Maximiliano Imperatore, quoniam Franciscus pater, & Joann. Galeacius frater absque investitura illum possederant. Cui rei admodum vicinæ sunt vindiciæ legitimæ successionis ex sententia D. D. qui

qui ita consultant. Jam quoniam doctrinæ JCTorum probabiles sunt, quælibet pars pro vario in se affectu suos habebit fautores: ut contigit in successione Regni Portugalliae, de qua à Doctoribus variis, diversisque Collegiis diversimodè responsum fuit. Enimvero Collegium Patavinum respondit in gratiam Ranutii Farnesii Principis Parmentis. Collegium Conimbricense pro Duciſſa Brigantina. In favorem Philippi pluri- mi Doctores Portugalliae, præter alios Regi subditos: tandemque qui- libet contendentium, qui ſex erant, Rex Philippus, Antonius Magnus Prior Portugalliae, Regina Galliae, Duciſſa Brigantina, Dux Subaudiæ, Princeps Parmensis, pro ſe ſententiam nactus eſt. Unde apparet, ſi JCTis com- mitetur de Regnis decidere, quod cuivis vindici datus erit fucus adumbrandi ſuas vindicias ut iuſtas. Quare ego in re præſenti opinionem amplector eorum, qui pro Philippo pronunciarunt, ponentes pro ipſorum fundamento, quod ſuccesſiones Regnorum, Regumque, non ſint ordinandæ ex jure ci- vili, quod plenum eſt argutis & ſimulationibus: quodque temere non nulli Doctores voluerint submittere ſuccesſiones Regnorum ci vilibus præ- ceptis. Et certè, non perpenderunt iſti JCTi, quod hoc pacto voluerint ſe efferre, quod occupati ſint in parte prudentiæ judiciariæ, quæ ad iuſtitiam commutativam pertinet, quæ non ſe extendit ad formam Reip., quæ aut ſolum eſt prudentiæ Architectonicæ & legum ferendarum: nam non mu- tatur forma Reip., abſque quod minimum pars legum publicarum, à le- gum Doctoribus ita dictarum, immutetur: aut ſi tamen pertinet ad pru- dentiam particularem, ad consultativam pertinet: enimvero in Senatu a- gebatur, & in Comitiis de mutandis magistratibus vel concedenda majore auctoritate, vel ead. illis detrahenda, & non in cathedris & iudiciis. Ita decreta fuit introductio Tribunorum plebis, creatio Cenforum, & Decem- virum, per leges in modum consultationis in Senatu, in Comitiis po- blaribus, & non in tribunalibus Judicum. Itaque conſideratio illa de ſuccesſione Regnorum, cum dependet à vera cognitione formæ regiminis, ſuperat captum Doctorum legum: cum pars judicialis minima ſit omnium parti- um prudentiæ ci vilis, quæ ab Aristotele (lib. 6. Eth. cap. 8.) diuīſa eſt in Ar- chitectonicam, quæ eſt prudentia legum ferendarum, & particularem, qua- rum prima pars eſt consultativa, ſecunda & ultima judicialis: itaque hæc per ſe non eſt apta ad agendum de rebus longe ſe ipſa gravioribus. Et
Bb 2 ve-

Veniendo ad rationem Scientiarum, (nam usurus sum hic nomine scientiæ remissè) formæ rerum, & tractatio cognitioque illarum Politicæ est, non Jurisprudentia: at successio regnorum, plane pertinet ad formam Reip. nam pro Regno, aut jam subiectum electum est, aut familia & agnatio electa est, aut electa est sanguinis conjunctio. Videtur quod Aristoteles priores binos solum agnoscat modos, dicens: *quando igitur, aut torum genus, aut inter alios unum aliquem, ita virtute præcellere contingat, ut unus ipsius virtus, major sit aliorum omnium virtute, tunc justum est hoc esse regium genus, & omnium dominum, & hunc unum esse Regem.* Agnoscit ille itaque Regnum certi homini datum, & illud familiæ datum, si familia producit subiecta adeo præstantia, ut alibi quoque dicit, (lib. eod. cap. 10.) Sed de Regno, quatenus restringitur ad summam auctoritatem in bello, & quandoq; per genus, quandoq; per electionem hujusmodi genus obtinetur. Sanguinis conjunctio ex principiis Aristotelis non videtur æquam causam habere, quod debeat eligi: nam ex ipsius sententia, fæmina non nisi passivè ad generationem concurrit, quare ad indolem, dotesque naturales filiorum non tantum conferunt matres, ut propagari possit, & continuari in illis ab alia familia genitis dignitas & præstantia familiæ regie. Quæ causa est, quod in Gallia fæminæ non succedant. Usus tamen invaluit apud Hispanos, & Anglos: ut videre est in Isabella Castellana, & postea Joanna Castellæ & Arragoniæ regina totq; aliis agnatis: & in Maria Anglicana filia Henrici Octavi, aliisque multis. Potest tamen contigisse, ut in prima Regis constitutione, electio in certam ceciderit personam; at ratio potentiaæ hæreditatis defuncti Regis eum fecerit successorem non solum hæreditatis relietæ, sed quoque Regni: quamvis hæ successiones admodum diversæ sint, ut recte Marc. Antonius respondit Octaviano in colloquio ipsorum in hortis Pompejanis, quod refert Appianus Alexandrinus lib. 3. de bello civili. At non facile intra terminos honesti retinetur, qui potentiam in manu habet, facitque illud, quod de Atheniensibus dicit Aristoteles: (lib 3 polit. cap. 9.) *quamprimum enim imperium firmiter habuerunt, eos contriverunt, contra fæderis æquitatem.* Ita accidit in successione, ut ego puto, Augusti: enimvero quantum coligitur ex scriptis Dionis lib. 3., Imperium soli Augusto fuit datum, non suæ oboli; imo ipse Augustus agnovit hoc, fasusq; est cum sua persona expirasse

rasse Imperium, & desisile Monarchiam sibi commissam, cum, secundum Dionem, lib. 56. quarto librorum de regimine publico relictorum, & a Druso in Senatu recitatorum, hæc verba reliquerit scripta: ut Remp. omnib. qui prudentia, ac rerum gerendarum peritia essent prædicti, committerent, neq; uni alicui eam totam crederent, ne vel Tyrannidem affectaret, vel eo adverso passo Resp. corrueret. Quare Tiberius adscitis armis & militibus, ex quibus Prætorianis, ut inquit Tacitus, lib. 1. annal. signum ut Imperator dederat, ad cæteros, litteras ad exercitus, tanquam adepto Principatu misit. In Senatu postea simulanter se gerebat, non ut Princeps, sed ut Tribunus, aut Senator. Idem Tacitus d. libro: nam Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tamquam vetere Republ. & ambiguus imperandi. Ne edictum quidem, quo Patres in curiam vocabat, nisi Tribunicia potestatis præscriptione posuit sub Augusto acceptæ. Sicque semper in Senatu verba faciebat, tanquam incertus imperii. Nusquam cunctabundus, nisi cum in Senatu loqueretur. Tandemque rogavit Senatum, ut in civitate tot inlustrib. viris submixa, non ad unum omnia deferrent: plures facilius munia Reip. sociatis laboribus executuros. Quæ verba conservabant memoriam Augusti, at cuncta simulanter nam per artes ambitionis matris, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Digressus sum ab argumento proposito, ut ostenderem, successionem formæ Reip. esse copulatam: quoniam Regnum ipsum variarum est specierum, neq; quod eam ob rem de successione principatum, Regnorumque tractare posit illa facultas, quæ per se ipsa ignorat formas & species rerump. earumque fundamina: cognitio non complexa à Jurisprudentia. Jam ut concludam, prætexta iniqua occupatio-
nis dominatum, ut fiant velamina honestatis, sunt illa septem. Primum & secundum sat turpe est: quod justum sit, potentiores in minus potentibus dominari, idque natura justum esse: secundum, quod justum sit quascunque violare leges, ut principatus obtineatur: in privatis rebus leges esse observandas. Cætera tecta magis prætexta sunt. Tertium, vid. cum arma capiuntur adversus cives inimicos, non adversus civitatem, & quidem contra illos, tanquam transgressores rationum civitatis: qualis fuit Cæsaris vindicandi injurias sibi tribunisque plebis illatas. Quartum, interea dum dominatus retinetur, efficere, ut ab ipsa rep. princeps eligatur, habendo arma in manu. Quintum, vel ipse monstrare, vel rumoribus spâr-

B b 3

sis,

sis, quod Resp. licentiosa diu consistere non possit, neque recte regi. Sextum, ex concessione Principis, quod minimum titulo traditionis à lu- periore, si non ratione dominii, auctoritatem habeat imperandi. Se- ptimum, ex consultatione Doctorum acquirere sibi opinionem rationis, & juris dominandi.

*De fuso administrationis Tyrannicæ,
ut fiat in speciem justæ.*

CAP. V.

Administratio Tyrannidis, & Tyrannorum satis apertè divisa est ab Aristotele in duas species: una est simulatum regium imperium, hoc est, Tyrannus imitatur adeo verum Regem, ut extrinsecus ab eo in nulla re alia differat, quam quod custodiā alat fortē militum stipendiariorū, ita ut vim omnēm perrumpere possit, quæ ipsi inferretur a civibus tumultuantibus. Alter modus fævus est, & violentus, tandemque imperium apertè tyrannicum. Unum, alterumque modum egregiè, secundum morem suum, describit Aristoteles. Primum his verbis: *Ita Tyrannidus conservatio est, ad Regiam gubernationem eam magis referre, unum solummodo custodientem, ut potentiam retineat, per quam non modo violentibus, verum etiam nolentibus dominari possit: nam si hanc abjiciat, simul abjicit & tyrannum esse.* Sed hoc tanquam suppositionem quandam manere oportet: cetera vero partim facere, partim quam optimè simulare, ut Regia gubernatio appareat: primum enim videri communum commodorum curam habere. Hoc Aristotelis monitum exacte Augustus executus est: enimvero habuit ille milites prætorianos Romæ, & cohortes urbanas pro custodia corporis. Ceterum postea si ipremam imperii sui potestatem exercuit insigni moderatione, & regali justitia, non violentia tyrannica: dedit merentibus dignitates; virtuosos coluit, & præmiis affecit: amicis familiarem præbuit aditum; eorum admonitio-nes sincere audivit, & in effectum traduxit: veluti illam Mæcenatis, quando severè nimis die quodam judicium exerceret, reos quosdam ca- pitis

pitis condemnando, Mæcenas procul stans, quod proprius accedere non datur, impeditus a multitudine, schedulam in illum conjecit, quæ continebat, surge carnifex: qua lecta ab Augusto, cumque ipsi visum fuisset nimis excessisse in damnando reos, surrexit, judiciumque sustulit, & damnatorum supplicium suspendit. Sed ut contraham dissertationem: administratio Tyranni, quæ fit imitatione Regii regiminis, non opus habet alio velamine, si recte imitata fuerit, hoc est factum, ut est apud Aristotelem, quam optime simulare. Quod ad stipendio conductos milites, quos secum habet: dummodo milites à civibus segregati sint, nec damnum dent, aut licentia nimia utantur, intra aut extra civitatem: neque populus hanc custodiam iniquo feret animo: & ulterius illi prætextus potest esse, aut splendoris regii, præsertim cum in publicum solemniter procedit, in modum Imperatoris Turcarum, quem sui Equites & milites comitantur: aut illi potest esse prætextus Principis cuiusdam vicini potentioris, qua de causa, ob securitatem sui status armatas velit cohortes: quodque non utatur propriis ad ministerium hoc civibus, vel agricolis, id se facere, vitæ ipsorum quietæ gratia & commodæ, ut rectius sua curare negotia, simulque commodè se oblectare possint. Prætextum huic similem Mæcenas profert in concilio, quod Augusto dedit, de servando sibi imperio. Verba ipsius fuerunt. Itaq; hac est mea sententia, ut robustissimi omnes, quiq; sibi alendi quam minime sufficiunt, in exercitus conscribantur, ac in armis exerceantur, reliqua omnes ab armis, & re bellica videntur. Nam illi soli militia dediti rectius eam facient, & hi facilius agriculturam, navigationes, reliquaq; paci actiones exercebunt, cum neq; ad arma concurrere opus habeant, & ali corum defendendorum causa excubant. Dion. lib. 52. histor. Sub similibus prætextis Princeps armatas alere potest cohortes suæ tutelæ gratia, nec ideo monstrat se diffidere populo, dum bene regem simulare, nec Tyrannum se prodere vult.

At administratio aperte tyrannica potestne illa justitiæ velis obtendi? Ut quæsito respondeamus, opus est principio describere quasi compendio actiones tyrannici imperii. Tres itaque scopi sunt, inquit cum admiratore Aristoteles, (lib. 5. pol. cap. 11) Tyranni: videlicet efficere, ut cives animo sint abjecto: studere ut sibi mutuo diffidant: enervare subditos, hoc ist inopes facere, & deprimere. Ex primo scopo provenit, occidere, vel in exili-

um

um mittere homines magnæ scientiæ, & excellentis virtutis, quos etiam persequitur, ut idem dicit Aristoteles, ut aduersos suæ potestati, non solum quia ferre non posunt herile imperium, verum etiam quia fidi sunt & sibi ipsis & aliis: nec ipsi non accusant alios, nec ipsi accusantur. Ita ut homines virtuosi & p. obi non solum odio sint Tyrannis & propter primum, & secundum scopum, verum etiam propter tertium; enimvero virtus, & plurima scientia stimulos addit offendendi tyrannum, velut Dion exiguo militum numero fugavit sua virtute Dionysium. Ob eundem scopum primum non permittit Tyrannus scholastica exercitia, nec institutio-nes ad virtutem, minus adhuc armorum exercitium, & præcipue ut aliis præsent. Ob secundum scopum, non permittit conventus civicos, nec Academias, nec tribus, nec aliud quidpiam, ex quo familiaritas inter iplos nasci posset, & intima notitia. Nam notitia animorum & rerum mente reconditarn, efficit ut mutuo sibi fidant. Ejusdem scopi, vid. tolle-re mutuam fidem inter cives, pars est, curare ut sui apparitores ubiq; præsto sint, & advertant ad ea, quæ aguntur, dicuntur, tum quoque ex altera parte ubique exploratores clandestinos habere positos: ut faciebat Hiero senior Syracusis, qui jubebat illos illuc potissimum ire, ubi congregatio quædam esset, & hominum turba. Ejusdem scopi effectus est, discordias ferre inter cives particulares, tum quoque inter ordines civitatis, h. e. inter plebem, & nobiles. Ita mulieribus multum permettere & servis ad idem juvat, sunt enim totid. Tyranni exploratores. Et conjuratio in Ne-ronem detecta fuit a Melicho servo, ut refert Tacitus. lib. 15. Annal. Ex tertio scopo fuit, populum tributis onerare, ut inopes fiant, & operibus vi-ibus perpetuò impeditum tenere: ut Ægyptiorum Reges in exstruendis pyramidib. & Tarquinius in agenda sub terram cloaca plebem Romanam. (Liv. lib. 1.) Enimvero & animi vilitate operis & aspiduo labore deprimuntur, & civibus perpetuis distentis occupationibus, non suppetit tempus conspirationes in principem confandi. Eandem ob causam Hebrei a-deo deprimebantur ab Ægyptiis: & cum Moses Pharaonem flagitabat, ut eos sineret ire sacrificatum Deo suo, Rex hanc rogationem animi otio abundantis affectum reputans, idque ut tolleret, juslit ut quotidiana ope-ra augeretur. Vacant, inquit, & idcirco vociferantur, dicentes eamus, & sacrificemus Deo nostro, opprimantur operibus, & explant ea, (Exod. cap. 5.)

Con-

Concludo, quod abjectio animi, quam Tyrannus inducere vult, idem est ac servilis timor, qui imprimitur gravitate poenarum paratarum & promptarum, ac sine remissione: quapropter manifesti Tyranni omnes in puniendo severissimi sunt, imo crudelissimi. Phalaris sit exemplo, & Busiris ex antiquis. Ezelinus, Albericus temporibus nostris etati vicinioribus, plurimique alii, quos prætereo. Jam dubium nullum est, quin, si animum internum & perversum Tyranni daretur inspicere, nullum futurum velum sit, quod actionibus suis posuit prætendere, at cum nude ipsius spectentur actiones, quarum finis longè a vero diversus apparere potest, perpendamus prætexta, quæ proferri possunt, & identidem a pravis principibus prolata sunt.

Quod itaque spectat ad id, quod nolit scholas scientiarum, prætexta esse possunt plurima: vid. quod studia litteraria animos frangant, reddantq; homines minus audaces: quod Gothus ille Athenis dixit, cum ipsius commilitones libros cremare vellent, quos ibi repererant asservatos.

Relinquamus, inquit, Græcis suas ineptias, unde ipsi fiunt desidiosi & stolidi. Aliud prætextum esse potest, quod studia nimia efficiant homines minus ad civiles actiones aptos: quæ opinio in aula quadam hodie viget, comprobaturque a Juvenali Sat. II.

Illum ego jure
Despiciam, qui scit quanto sublimior Atlas
Omnibus in Lybia sit montibus: hic tamen idem
Ignoret, quantum ferrata distet ab area
Sacculus.

Et in actis Apostolorum Festus Paulo dixit: *Multa littera ad insaniam te convertunt: hoc est, qui scit res, quæ in contemplatione consistunt, ignorat quæ ad vitam humanam & civilem pertinent.* Ex adverso studia legum cum primis à nonnullis habentur, quod damnosâ sint ob litium longitudinem, quæ sè penumero ex nimia legum subtilitate provenit. Aliud prætextum esse potest, quod nimia sapientia efficiat homines superbos, ideoque non adeo faciles ad obediendum principi, secundum illud, *scientia inflat,* ut promiscue dicitur, & ab ipso D. Paulo. I. Corinth. 8, dictum est. Et in eam rem facetus ille Poeta dicebat: (Caporale)

voi, chauete
Quattro lettre attaeeate con pece,
Ce forse

*Forse servendo in corte non vorrete,
Gir in Cucina a guisa di scudiero,
Et in tavola portarvi sdegnarete.*

— tu quis —
*Quatuor literas affixisti pice,
forte si in aula viveres, nolles
Ire in culinam ut armiger,
Et in mensam ferre dapes deditnareris.*

Aliud prætextum erit, si Princeps jubeat studia tolli liberalia, quod scientiarū subtilitas causa sit Atheismi, ut in Averroe videre est, qui nullam Religionem veram putabat. Doctores earum appellans *legum loquentes*: nonnunquam hæresiarum, velut fama est, quod Arrii hæresia ex doctrina Platonis profluxerit. Non opus est ut falsitas prætextorum denuo probetur, satis est dixisse, prætexta esse.

Quod spectat ad illud, ut homines magnæ estimationis tollantur, aut deprimantur, aut propter eorum virtutes, aut potentiam, prætextus illis est, propter potentes præsertim, ut impedimenta tollant justitiae promptæ: quæ sæpius impeditur nimia potentia præcipuorum subditorum, ut creditores non audeant, & sæpius quoque judices, & quibus commissa executio in illos quidquam moliri; præter plurimas violentias, quas clandestine inferunt hominibus per nimiam licentiam, aut iracundiam, aut per libidinem fœminis. Hoc velamine utebatur Princeps quidam hoc seculo in deprimendis præcipuis sui status viris. Ezelinus cum vita privaret ejusdem fortis homines, amplitudine sua, aut virtutibus eminentes, dicebat se purgare Patavium zizania, qui prætextus factio erat contrarius. In speciem magis erat velamen, quando accusator subornabatur falsus in viros virtute præstantes: quomodo Nero Thraseum & Soranum oppresit, qui Senatores admodum præcipui, summæq; integritatis & virtutis maximæ habebantur. Prohibitionis cœtium, & conventiculorum prætextus esse potest, quod leges etiam civiles ea prohibuerunt. Aliud prætextum est, quod fiat ob vitam quietam, & securam hominum proborum, cum ita impediatur, ne multi uniti latrocinia moliri possint, & homicidia, similiaq; delicta. Quando in civitatibus factiones existunt, & studia partium, ut olim in Italia Guelforum & Ghibellinorum æqua erat prohibitio conven-

ticu-

ticulorum? ne partes insurgerent, neve propter partium studium offensiones fierent, aut ultiōes: quam ob rem etiam statuto, quod eo tempore factum est, cum nostra civitas libera dominatione utebatur, ejusmodi conventicula prohibita sunt. Quod ad exploratores, erit prætextus privatam securitatem præstare, eoque medio cognoscere, si quis quid contra alterum molietur, & an nocturni fierent cœtus homicidarum & latronum. Cardinalis Benedictus Iustinianus Legatus Bononiensis hoc medio detexit auctores delictorum, quæ innumeræ committebantur in ista populosa civitate, quapropter non solum non securi erant in viis publicis, sed neque etiam in domibus suis plane homines quieti & opulent: neque inde discessit, antequam ubique & quovis tempore liceret tuto incedere.

Satellites tenere commune est cum bonis Rebus p. cum solum degant, an delicta perpetrentur. Est illi rei tamen justus prætextus, scilicet zelus iustitiae, imo innocentiae, enimvero referre potest remedium præservativum, ne scilicet ob eorum præsentiam quisquam peccet. Discordiarum sationi prætextus nullus est, quam quod prævideatur esse Principis cuniculos; sine quibus artificium manifestum fit, detectumque haud juvat principem, sed nocet opinioni, quam populus de eo concepit.

Gravare tributis & oneribus populum, necessitas est, si Princeps prætendat sumptibus necessariis ipsi opus esse, & numinis se carere: est enim necessum publicam inopiam supplere, alias qui publico non subvenit, ut quod ex præcipuis rebus est, exempli gratia, ut bellum sustineantur, perdit post illa cum interitu Reip. honorem & facultates: uti nobili illi Romano usu venit, qui cum Roma oppugnata & ab Hispanis defensia solum centum aureorum Clementi mutuum offerret, postea spoliatus fuit, paucusque honoris est dispendium, & insigne rerum suarum damnum. Guiciard. lib. 18.

Idque est, quando inopia vera & justa est principis, exigere à subditis quantum opus ipsi est, quod etiam non est prætextus: consistit enim prætextus in eo, cum inopia non adeat, talis vero fertur, & esse fingitur. Qua in-re latus patet Principibus campus, cum vel pericula occulta fingere volunt, vel sumptibus obvenientibus dare nomen majus, quam convenit, aut reditum

ditum diminutionem prætendere: quæ diminutio idenidem vera est, uti reditum Datariæ Apostolicæ Sedis, quæ olim maximis sumptibus suppeditabat, absque ulla subditorum tributo. Nonnulli principes populum idoneum reddere voluerunt ad dandum, & ad posidendum, ut Trajanus, cuius Plinius mentionem facit in Panegyrico.

Quod ad id spectat, quod operibus premantur, prætextus est, aut eorum necesitas, ex. gr. quod ad incenia urbis tendant, aut exædificationem vacuorum locorum, aut cloacarum; qualis fuit magna, quam à plebe Romana fieri curabat Tarquinius superbus: aut quod ad ornamenta tendant urbis, ejusque magnificentiam: qua in re splendor fururi operis solatium est operaris, veluti de Romana scribit plebe Livius lib. 1. cum templum in Capitolio suo opere exstruerent: *minus tamen plebs gravabatur, se templo Deum exædificare manibus suis.* Gravitas dehinc & pœnarum acerbitatis prætextus est, virtutis zelus, & odium vitiorum, & quod ea propter severè puniat Princeps delinquentes. Alius prætextus est, quod populus dura sit cervice, quales Moïses Hebræos vocat: quam obrem princeps prætendere potest necessitatem gravium pœnarum, veluti equus riectu duro indiget trenu fortiore & alperiore. Et propter similem subditorum pertinaciam creditur, quod Magni Moscoviaæ Duces tanta severitate & feritate regant istas regiones. Alius prætextus ille est quem ferunt Attilam dixisse, esse se flagellum Dei; hoc est, esse se ministrum & executorem iræ divinæ. Quod sine dubio lèpissime verum est, *Nam castigabo inimicos meos cum inimicis meis.* Quod tamen Tyrannum non liberat a culpa. Enimvero & Hebræi auctores fuere mortis Christi adeo salutaris generi humano: ipsi tamen rei tam sanctæ impii & scelerati ministri. Nihilominus hæc opinio plurimos tutos reddit, veluti de Moschovitis scribit Alexander Guagninus in compendio rerum istius populi, cuius verba sunt: *Omnis denique tam proceres, quam consiliarii, & totus equestris & spiritualis ordo, fatentur publice voluntatem sui Principis, voluntatem Dei esse, & quicquid Princeps quānus perpetram egerit, ex voluntate Dei agere.* Ita ille. Hancque eorum opinionem pro argumento affert, quod nullus, qua etiam sit auctoritate, audeat uspiam contradicere sententiæ Ducis, quam etiam sit iniqua.

Idque dictum sit de prætextibus: addam solum, quod qui vol-

eris

erit videre, quot prætextus partes sint, ad bene tegendum illum, & quomo-
do etiam detegatur, inspiciat opus meum de conjectandis cuiusque moribus,
quæ pars moralis est semiotica, sive de signis. Sunt nonnulli principes,
qui prætextus despiciunt, neque modo alio cum subditis agunt, quam
Sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas. Non illis placet consilium vetus.
Leonina pelli vulpinam assuere. Volunt in cunctis rebus & ubique Leones
apparere, etiam aliquando tigres, aut lupi, veluti antiquis Lycaon, qui
ex actionibus tyrannicis lumpit nomen græcum. Non so-
cias habent binas deas, quas comites habere Themistocles, dicebat
Andris, ut tributum novum exigeret, per suadam & vim. Sed isti u-
nam solam retinent, quæ vis est. Nec juvat opponere istis deabus, quod
Andri respondentes Themistocli adduxerunt, apud se quoque esse binas
Deas, Patupertatem & Inopiam, à quibus illi pecuniam dare prohiberentur:
enimvero instar hirudinum sanguinem sanguinem sanguine guttur
habent: subditosque relinquunt pura scheleta sine ullo succo. Tan-
dem eorum axioma est,

Oderint, dum metuant.

quo utebatur Caligula: qui Iquoque cupiditatem suam palam faciebat.
Utinam populus Romanus unicam cervicem haberet, videlicet ut uno iectu
frangi posset. Hujusmodi principes palam Tyranni haberi volunt, &
inimici sibi subditorum, qui identidem ruminant populi Romani respon-
sum Caligulæ datum. *Nobis quamptures manus sunt, tibi una modo cervix.*
quod in semet ipso expertus est impius ille Imperator, nec minus Nero, Do-
mitianus, Commodus & Maximinus, aliaque effera monstra. Est itaque
secundior observatio præcepti Aristotelis: *ne Imperans ostendat se alieno in
parentes esse animo.*

De Principatu Despotico.

CAP. VI.

Ereum non omittam hic interponere contemplationem Principa-
tus Despotici; conjunctus enim est cum tyrannico descripto, ni-

Gc 3

fi

si idem est: ita intelligemus, an administratio violenta, qualis descripta est secundo loco admodum tyranno familiaris, apud ullum populum justa esse possit. Principatum itaque despoticum si consideramus, origo vocis est ex voce δεσπότης, quae nostro sermone *padrone* significat, latino *herum* & *dominum*, & referuntur ad mancipia, tanquam perlonæ subjectæ. Quare imperium despoticum illud est, quo subditi reguntur, & dominus servum ære suo emptum: cuius generis imperium apud Aristot. Tyrannis est, quando imperium unius principis est, & ita ille eam definit, (lib. 3. polit. cap. 5.) quod sit principatus herilis, in communione civili, hoc est in civitate: μοναρχία δεσπότικη τῆς πολιτείας κοινωνίας. Cujus definitio-
nis sensus est, quod Tyrannis consistat in regenda civitate instar domini. Nam administratio ad modum domini, societatis domesticæ, quæ inter he-
rum & servum est, non est tyrannis, imo est justum imperium: verum
imperium pro more tyranni in civili societate, tyrannidem producit. Non satis intellexit mentem Aristotelis, vimque definitionis Petrus Victo-
rius, & ideo eam male transtulit, mea sententia, hisce verbis, *quod sit Principatus herilis, & qui frangit communionem civilem.* Vertit quo-
que eam male Aretinus, *quod sit dominatus unius ad proprium commodum intendentis.* Et quod pejus est differentiam sustulit *communionis civili*, quæ
differentia est specifica à logicis dicta, per quam definitio ad Tyrannidem
restringitur: alias enim dominationi quoque servorum convenit: nana
& hoc imperium pariter *Dominatus est unius ad proprium commodum intendentis.* Est itaque Principatus Despoticus in civitate idem qui tyranni-
cus. Et ideo cum olim apud Latinos vox *Dominus* idem vellet quod *Herus*,
non pasti sunt primi Romani Imperatores se vocari *Dominos*, quasi ita
principatus haberetur despoticus & tyranicus. Augustus, ut Suetoni-
us in vita ejusd. scribit, ejusmodi nomen horruit ut maledictum & oppro-
brium: neque passus à nepotibus quidem est, se dominum appellari, minus à
populo, quem edicto gravissimo corripuit, quod eo nomine se vocassent.
Et Tiberius offendit, quod eodem nomine in Senatu esset appellatus.
Verum est, quod tempore nomen mitescuit, ita ut privati ipsi se mutuo eo
nomine appellarent, ut ex Martiale colligitur.

*Cum voco te Dominum noli tibi Cinna placere,
Sape etiam servum sic resaluto meum.*

Cete-

Ceterum ante Senecæ tempora usus invaluerat, ut videre est ex epistolis ejus tertia, & 104. Idemque contigit nomini Græco δεσπότης. Quare mirum non est, si in sequentibus temporibus vocarint multos principes Despotas, ut illum Seruæ, Macedonæ, similesque. Modo principatus despoticus videtur, quod tacito consensu vocetur ille, qui cum per se legitimus sit, propter administrationem talis est, qui subditos habet ut sua mancipia, sibi tribuens dominium absolutum in facultates & personas ipsorum. Talem appellamus principatum Turcarum, talem plurimorum Asiae principum, talem illum Moschovitarum. Jam quæritur, an talis principatus ullo modo posit est esse justus. Per ea quæ superius allata sunt, & per fundamenta adducta videtur quod nihilominus sunt nonnullæ difficultates solvendæ, & quoque quædam declaratio addenda.

Difficultates sunt. Prima, D. enim Thomas, lib. 2. de reg. princip. cap. 8. sub fine, proponens dissertationem Principatus despoticæ hisce verbis: *nunc videndum est de principatu despoticæ, &c.* monstrat cap. sequ. ad Regium transferri auctoritate S. Script., quodque talis principatus in populum naturam corruptum melior sit. Et subjungit, quod nonnullæ provinciæ propter aspectum stellarum aptæ sint ad servitutem, aliæ ad libertatem, ex quibus his monstrat convenire principatum politicum, ut supersit ideo alteris convenire despoticum: & quod ideo nonnullæ provinciæ ob naturalem situm propendeant ad imperium despoticum, aliæ ob incolarum pravitatem indigeant asperitate ejusdem regiminis. Quod despoticum imperium ad regium reducatur, probat, ut dixi, auctoritate S. Scripturaræ, ubi cum a Samuele populus Israëliticus regem postularet, qui eos regeret, ut cæteri vicini ipsis populi, per eundem Samuelem ita Deus jussit iis responderi. Hoc erit jus Regis: *filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi curru, & equites, & percussores quadrigarum suarum, & constituet sibi tribunos, & Centuriones, & Aratores agrorum suorum, & messores segetum, ac fabros armorum suorum: filias quoque vestras faciet sibi focarias, unguentarias, ac panificas. Agros quoque vestros, & vineas, & oliveta optima tollet, & dabit servis suis: & tandem concludit, vosque eritis ei servi.* Quare Principatus despoticus, qui ille est, qui subditos pro servis habet, regius est, quoniam Deus ipse dicit hoc esse Jus regis; idemque pro-

proprius est nonnullis gentibus, tam ratione propensionis animi, quam ratione morum pravorum contractorum.

Altera difficultas provenit ex rebus ab Aristotele lib. 3. polit. c. ii. dictis, qui speciebus Regni quatuor quintam illam addit, ubi unus dominus est rerum omnium, quemadmodum paterfamilias domi sue. Verba quintam Regni speciem describentia haec sunt: ὁσπερ ἔκαστον εἴης, οὐδὲ πόλις ἔκαστη, ταντον τελεγμένη καὶ τὴν δικαιομούσιλη. Si itaque datur tale Regnum, in quo unus ut paterfamilias, dominus est absolutus omnium rerum, qui inter alia imperium quoq; habet in servos: ideo videtur quod regnum detur herile, & quod imperium quoddam herile bonum sit. Sed ulcerius idem inquit Aristoteles, lib. eod. c. 10. quod apud quosdam barbaros regna sint, que potestatem habent tyrannica vicinam, quamvis legitima sint, & secundum eorum mores: cum enim magis sint serviles natura barbari Gracis, & Asiatici populi, Europeis, accommodant se, ut instar mancipiorum regantur.

Nihilominus retinentes fundamenta jam posita, quod herile imperium tyrannicum sit, sub quo princeps subditos gubernat instar mancipiorum, conclusio esse debet, quod nunquam bonum sit, & nusquam locorum, neque apud ullum populum bonum sit imperium herile: nam ut Aristoteles inquit: lib. 3. pol. c. ult. *nemo natura natus est, ut tyrannice regatur, quemadmodum quoque non sunt natura consentanea ceterae prava resp. sed contra naturam.* Et ratio ab eod. Aristotele alibi prolata est: lib. eod. c. 4. *Nam resp. prava reguntur tanquam a dominis: civitas autem est communio hominum liberorum.* Repugnat itaque naturae civitatis servili regi imperio: & ideo hujusmodi imperium non potest esse naturale ulli civitati.

Supereft difficultates dissoluere in contrarium allatas. Et quod ad primam D. Thomae, respondetur, quod Thomas vult, quod verus Rex imperet boni publici, non privati sui commodi gratia. Jam alata sunt illius verba huc facientia, doctrinaq; & cap. II. lib. 3. reg. princip. confirmat illud auctoritate divina, afferens leges, quas Deus ipse Deuteronomi regi ponit, quae speciatim continent, quod populum suum regere debeat, secundum legem divinam, quam jubet semper ante oculos habere: dicitque ut subditos habeat fratres: quare longe debet abesse ab eo, ut illos habeat ut mancipia. *Non elevetur cor eius in superbiam super fratres suos.*

Quod

Quod si Rex quispiam declinet ad herile imperium, & tyrannicum, is Rex est non, ine tantum, & forma Principatus, at non ratione administrationis: cum jam superius dictum sit, ratione formæ remp. posse unius esse speciei, & alterius ratione administrationis. Datur itaque Regnum herile, & tyrannicum in hoc sensu, quod ratione formæ & constitutionis suæ sit Regnum, quod dictum est esse ex actu primo, cum Rex factus sit, aut per electionem, aut successionem, secundum instituta Regni. Commodus non minis ergo & formæ, justus fuit Rex, & Monarcha, sed actus secundi & administrationis ergo, plane fuit imperium ipsum tyrannicum Commodi: nam auctoritatem gravium Consiliariorum sibi a Patre relictorum conculcavit: & ut Herodianus dicit, Tyrannus evasit sceleratus, & impius.

Auctoritas S. S. est ibi ut narratio, non ut disponat de aliqua re, aut eam præcipiat: hoc est, loquitur de illa auctoritate, quam Reges ipsorum sibi sumpturi essent, & quem re ipsa sibi sumperunt, non tamen suo approbans testimonio illa facta iniqua, quæ jam tum per Proph. Ezechielem severè reprehenderat. *Vah Pastoribus Israël, qui pascunt semetipſos, non greges pacentur à pastoribus. Lac comedebatis, & lanu operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis: quod infirmum fuit, non consolidabatis: quod confractum, non alligabatis: quod abjectum, non reduxistis: & quod perierat: non quaerivisti: sed cum austерitate imperabatis eis, & cum potentia.*

Ad argumentum alterum D. Thomæ, ab Aristotele desumptum, & consentaneum Astrologorum opinioni, quod ob varietatem regionum, propensio populi ad servitutem aut libertatem variet, ac si propterea regio- ni cuidam aut populo naturale sit tyrannicum imperium, respondeo, non esse mentem Aristot: ullum populum civilem natura servum esse: enim vero ex ipsius sententia, qui natura servus est, non regendus est in societate civili à Rectoribus Reip. sed à domino domestica obediencia: sed qui aptus est regi ut pars societatis civilis, is natura semper liber est, uti iam vidi- mus ex auctoritate Aristotelis lib. 3. pol. c. 4. sub finem. Verum quidem est, quod istorum alii refractarii magis sint ad ferendum tyrannicum imperium, si forte in illud delabantur: alii faciles magis, ad cervices flectendas, ferendumque æquo animo illam violentam subjectionem. Et tan- tum significant Aristotelis verba.

Dd

Alia

Alia causa movens perversitas est morum, quam corrigere non licet, nisi homines regantur *virga ferrea*. Quod iterum confirmat D. Thomas eodem opere de regimine principium lib. 3. cap. n. Affero ipsius verba. *Interdum enim dum populus non cognoscit beneficium boni regimini, expedit exercere Tyrannides, quia etiam sunt instrumentum divinae iustitiae: unde & quedam Insulae, & provincie, secundum quod historiae narrant, semper habent Tyrannos propter malitiam populi, quia aliter nisi *virga ferrea* regi non possunt.*

Ad id primum respondeo, quod in isto loco modo citato D. Thomas responsum nobis dat in his verbis, *quia etiam sunt instrumentum divinae iustitiae: hoc est, respectu executionis iustitiae divinæ, ut castigentur flagitia populorum, & velut instrumentum illius Tyrannus bonus est, sed in se spectatus, & quantum ad suam intentionem pessimus est princeps. In sacris certe dicitur, quod Deus facit regnare hominem hypocritam propter peccata populi. Poena, qua Deus hoc medio populum afficit, justissima est: at princeps hypocrita iniquus est in se spectatus, & in imperio suo, estque ideo reus divinæ iustitiae.* Quod doctrina hujus responsi recepta sit a D. Thoma, probatur ex ipsius dictis cap. 7. l. 3. de reg. Princ. Quo in loco postquam dixisset, quod Deus faciat regnare Regem hypocritam ut populi flagellum, probat illud: enimvero primo & secundo ævo dominati sunt Cain, Nimrot, Belus, Ninus, & Semiramis, qui pravi fuerunt, & quia tales essent, ordinati à Deo fuerint principes, hanc unam causam tradit, quod Tyranni sunt instrumentum divinae iustitiae ad puniendum delicta hominum, sicut Rex Assyriorum super Israeliticum populum, & Rex Gozorium flagellum Dei super Italiam, ut historia narrant. Sed daturus sum aliud responsum, quod ad declarationem faciet conclusionis, cum quoque dicti D. Thomæ superius adducti, quod aliter intellectum, dicerem falsum esse. Monendum itaque est, quod Rex verus, & bonus, & sanctus, si incideret in populum perversorum morum, qui monitis & disciplina non corrigendi forent, quod tum gravibus poenis ipsi esset urendum, & severitate magna, prout magis conducibile fore illos à suis sceleribus deterrere, sive paupertate, sive exilio, sive carcere, sive morte. Et sic faciens, attamen pia destinatione emendandi illos, non se locupletem faciendi, neque evanendi virus iracundiae suæ, fungeretur officio patris, regisque non Tyranni:

ni: quemadmodum pater filium castigare potest, & severo quando pro
meritus est: nam ut est in sacris, qui virgæ parcit, odit filium. Idque ve-
rum esse facile colligitur ex iis, quæ superius dicta sunt de ratione irrogandi
poenas, earumque gravitatem: nam prout populus propensior est ad pec-
catum, eo irroganda illi erit gravior pena. Porro probatur ex definitio-
ne Regis, qui dominatur ad publicam utilitatem, quæ præcipue exigit, ut
cives virtuosifiant, & quod hinc sequitur, ut à virtutis & peccatis abstrahantur.
Qui itaque hoc sine utitur severis poenis, quibus ita opus esse hu-
mana cognovit providentia, committit regiam actionem, non tyrannicam:
licet gravitas poenarum par illi sit, qua tyranni uti solent. Et hoc sen-
su verum erit dictum D. Thomæ allatum. *Interdum etiam, dum populus*
non recognoscit beneficium boni regiminis, expedit exercere Tyrannides, quia e-
tiam he sunt instrumentum divina Iustitia. Hæc verba si referantur non
ad Deum, sed principem mundanum, plane falsa sunt: enim vero princeps
exercens tyrannidem, semper graviter peccat: sed si assumat tyrannidem,
actionesque tyrannicas, nuda gravitate poenarum, à Tyrannis adhi-
bitarum, & asperitate agendi cum subditis, absque interna pravitate finis,
sed interno affectu paterno, poterit princeps nonnunquam iis uti, præsertim
quando emendationem subditorum alia via consequi non potest.

Quod ad rationes ex auctoritate Aristotelis, eodem modo ambæ
solvuntur: vid. quod Aristot. dicat, inveniri ejusmodi genera dominatio-
num apud barbaros, at non illas ideo ut justas probat, nec ut naturæ con-
sentaneas, sed minus violentas, quam forent apud Græcos & Europæos.
Quod ad denominationem, quam inde facit regnum tyrannorum,
jam dictum est Regna esse tantum nomine & forma, at tyrannica esse ra-
tione administrationis. Et ideo Arist. 4. polit. cap. 10. pro speciebus ty-
rannidis posuit binas regni species lib. 3. cap. 10. expositas, quod certo
respectu Regna sint, alio Tyrannides.

Sit itaque conclusio hujus capituli. Imperium herile, quod idem
est, quod administratio tyrannica, absolute semper pravum est, violentumq;
apud cunctos populos, apud nullos naturale: at si ejus materies spectetur,
hoc est, asperum & durum imperium, bonum esse potest, eritque re ipsa
bonum populis perversis, qui aliter à flagitiis ad frugem reduci nequeunt:
& si exerceatur destinatione correctionis populorum, erit revera regum

imperium, non tyrannicum, nec herile, nisi forte in cortice externa, & primo intuitu ex sententia vulgi. Dux Cæsar Estensis, princeps sinceri & vere paterni in suos animi, mihi fassus est se coactum esse ut ilummo rigore versus habitatores terræ S. Felicis sibi subjectos, homines factiosos, & in odiis multius obduratos, & ferocios, ut ita eos imperio continere posset, & procul plurima facinora, quæ alias committerent.

Hic perpendenda est Bodini opinio, illaque Albergati lib. 2. cap. 2. dissent. polit. qui admittunt Imperium Monarchicum, velut in mancipia, alicubi justum esse, adversum meam sententiam. Et Bodinus utitur fundamento regionum bello justo occupatarum, in quas victor absolutum habet dominium, tam in bona, quam personas. Quod credo ita esse verum, & quod habeat absolutum in viatos dominium, quodque ideo eos vendere & ut mancipia habere posset: at si loco vendendi illos, aut ut mancipia aliorum mittendi, vel ad privatas domus, vel publica opera, velut ad fodinas publicas, ipse associet illos civili societati, iam in libertatem alleruit, ita ut porro non ut mancipia eos habere possit, veluti libertos jam libertate donatos. Albergatus utitur locis Aristotelis à me adductis, & sincerius expositis: Itaque nimium cedit Bodino Albergatus.

*De simulationibus ad honestandum, efficiendumque, ut appareat *Justus Status paucorum, qui Gracis Oligarchia est.**

CAP. VII.

 Equitur dissertatio de Oligarchia, sive de statu paucorum, ejusq; tuco, ut justa appareat. Communis prætextus, & fundamentalis imperii paucorum, ab Aristotele lib. 3. pol. cap. 6. expressus est, quod æquum sit, ut qui excellit alios, etiam in dignitatibus Reip. cæteris præferatur. Quare cum divites inopes divitiis super-

superent, res cuius civitatis multum interest, æquum est, ipsos in administratione rep. præferri pauperibus. Hæ sunt vindiciæ sive juris assertiones divitum, fundamentumque ipsorum Oligarchici Status, quale fundamentum in Theoria, ut ita dicam, Aristoteles argumentis eodem refutat loco: quoniam nec diviciæ solæ concurrunt ad formandam conservandam civitatem, cum & libertas, genus, virtusque illuc contendant: neque ipsæ ex bonis sunt, quæ primum concurrant. Et certe secundum rationem & considerationem rectam non potest divitum fundamentum sustineri: at in usu talem nanciscitur vim, ut quasi impellat animos plurimorum ad credendum, & assentiendum: estque quando amor & divitiarum administratio in civitate crescit ultra modum: enimvero præsens ille in facultates amor efficit, ut divites suspiciantur, habeanturque præ certis cunctis honoribus digni. Addatur, quod cum divites suis clientibus pecuniam & bona largiuntur, hi ob privatum commodum copulatum jam cum dicta facultatum administratione, divitibus sua dant suffragia, si penes ipsos est, omnemque quem possunt, cedunt honorem. Id Romæ contigit, acquisitis Asiae divitiis, quæ ante Marii consulatu, licet forma uteretur populari & suffragia in pauperum manu essent, nihilominus propter venerationem erga divitias, & desiderium ipsarum, divitibus vota vendebant, neque ullus pauperum posthac ad consulatum ceterosque supremos magistratus poterat pervenire: quod etiam superius dixi. Idem modus rediit Pompejo florente, post suas in Piratas & Mithridatum expeditiones, ut scribit Salustius, in Iugurt quod tum paucorum potentia creverit: Sed postquam Cn. Pompejus ad bellum maritimum, atque Mithridaticum missus est, plebis opes imminuta, paucorum potentia crevit. Hi magistratus, Provincias, aliaque omnia tenere. Hic itaque iustitiae prætextus est in forma status paucorum. Sed reperitur alius & apparet magis, estque quod inopes laepius vota sua vendant, aut in aliis similibus rebus turpiter te dent. Quare videtur maxime æquitati consentaneum, ut remedium tam præsentaneo malo feramus, certam statuere estimationem bonorum, quam qui non habet, non sit capax ullius potestatis aut judicariæ, aut consultativæ in Rep. Est tamen verum, quod estimatione bonorum, quam latine *Censum* vocant, & Aristoteles voce græca *τίμημα*, non constituat absolute statum paucorum: nam convenit etiam Reip. simpliciter ita dictæ, hoc est

Dd 3

po-

populari bonæ, quæ ideo ab Aristotele etiam in Ethicis lib. 8. a. 10. dicta est Censipotentia: imo convenit quoq; secundæ speciei Democratiæ, hoc est, statui populari pravo, ut numerat, distinguuntque Aristoteles lib. 4. pol. cap. 4. Status paucorum formatur ex censutam magno, ut tenuis fortunæ homines ab administratione reip. se möti sint: ita vere legimus scriptum ab Aristot. d. lib. 4. cap. 5: describente primam Oligarchiarum speciem, & secundam, in qua centus spectandus sit amplius. *Ἄντο δέ, ὅταν δῶν λιμηνάτοις μακρώναι αρχαῖ: h. e. altera species est, cum ē censibus amplius Magistratus sunt.* Ubi monendum est, quod in editione Aldina Græca pro μακρᾶν legatur μικρῶν, quod sensum reddit falsum, & contrarium. Quod optimè monet Petrus Victorius: & versio antiqua legit græcum textum: ut esse debet, & Victorius quoque. Convertit enim locum illum, *ab honorabilitatibus magnis non parvis, ut οὐφενα illa veritas semper honorabilis,* quamvis in eo non bene: quod per digressionem dictum sit. Ut ad rem redeamus: censum constituere, quo excludantur pauperes ab imperio speciem justitiae habet; jam transitum facere à censu paulo minore ad mediocrem ad excludendum pauperes, apparet commodus sorites, & paratus ad decipiendum commune judicium, reddendamq; honestam specie restrictionem, quam status paucorum patitur. Estque hic prætextus nonnunquam corroboratus ab incommodis, quæ ex paupertate plurimorum in imperio nascuntur. Quod modo accidit in illa communione, cuius forma Aristocratica est, at temperata; nam Concilium, in quo potestas rerum publicarum posita est, quæ scil. curæ civitatis relictæ sunt, constat ex consiliariis 96. perpetuis, qui ex certis eliguntur familiis, (quod est Aristocraticum). Sed nonnulli ex populo quoque huic deliberationi interveniunt, quorum nomina singulis binis mensibus ex facultatis ad id paratis extrahuntur, eorumque auctoritas manet, donec alii hoc modo surrogentur, quod popularē est. Jam quoniam plurimæ ex dictis familiis redactæ sunt ad summam pauperiem, eam ob rem deliberationes non bene fiunt: quod occasionem dedit cuidam Consiliario amore reip. ardenti cogitandi, reip. utilitatem allaturam census introductionem, ut consiliarii inopes excluderentur: quod tamen nec factum, nec tentatum est, & fortassis etiam non succederet. Interea appetit, quod incommoda, quæ ex inopia civium pervenisse deprehensa sunt, etiam animos civium inclinent ad cen-

censum putandum bonum: quod est, deducere imperium ad statum paucorum, aut illi proximum.

Alius prætextus imaginatio est, cuius Aristoteles mentionem facit, quod divites magis capaces sint imperii, ob scientiam & bonitatem, quod docti esse tolent, quoniam studii operam dare possunt, & nobiles, nec causa est quamobrem iniquitates velint committere, eripiendo aliis sua, cum non indigeant. Hæc sunt verba Philosophi: *Nam disciplina & nobilitas magis solet inveniri in dñibz: præterea ea habent, ob quas alii in iuste agunt: unde fit, ut honestos, probosque ac claros hos appellant: ut ideo justum sit, meliores, & doctiores, & conspicuos magis dominari.* Hac opinione paucorum status commendatur, & facile eandem ob causam procedit ad denominationem Status Optimatum, quod jam tum Aristoteles innuit, cum diceret: *quod Resp. illam intelligens, quæ inspecie ita dicta est, quando ad statum vergit paucorum, appellata sit imperium Optimatum, ob persuasionem paulo ante dictam, quam de divitibus habent.* Ita ut prælens prætextus illuc tandem tendat, ut iniquitatem status paucorum iustitia nominis status Optimatum tegat. Quod velamen, ut melius detegatur, conveniet differere fusius de statu paucorum, deque illo Optimatum, quod faciam sequentibus capitibus.

Interea provenit alias prætextus ex origine status, quæ principio ab Aristotele descripta est, quod sit jus belli, & victoria: hoc est, quando mutatio sit quod partes præliis mutuis decertarunt, & quod divites victoriam reportarunt; nam victores prætendunt reportasse formam reip. in præmium suiæ victoriæ. Ita ille inquit: *lib. 4. polit. cap. 11. Præterea ex eo, quia seditiones sunt, & pugna inter multis ordinem, & opulentos quibus cunque vincere contigit, hi neque communem amplius habent Remp. neque aqualem, sed quasi victoria præmium reportant Remp. obtinere, & alteri Democratiam faciunt, alteri Oligarchiam.* Qui prætextus illi, qui nescit bellum distingueret à seditione, & civile bellum ab externo, justus appareret ex jure belli, & victoriæ, licet jus victoriæ revera non se associet, at sane jus defensionis; hoc est, non admittere partem victam, nisi te dederit, ubi & vero se dederit, ita in civitatem admittere, & ad remp., ut victrici parti ab illis nullum periculum esse possit, in tantum tamen habere socios, non mancipia. Sed prætextus in eo est, quod dixi.

Sequi-

Sequitur postea aliis prætextus hoc modo: enimvero aut illa creatur ex corruptione pejoris reip., quæ Tyrannis erit absoluta, aut quæ illi par est, aut nascitur ex destructione imperii melioris minusque suo pravi. Primo modo si divites fuerint auctores interitus tyrannidis, haberent causam speciosam ob beneficium populo præstitum reputandi se dignos imperio: nam verum est axioma illud Aristotelis, quod ille, aut illi, aut illa civitatis pars, quæ causa fuit civitati publicam iterum habendi potestatem, alpirat ad usurpationem imperii, cum illis videatur haud esse consonum rationi reliquos ipsis pares esse. Ita nobilitas Florentina exclusa ab initio a dignitatibus publicis, cum plebeim juvisset in fugando Duce Athenarū, admissa fuit ad Magistratus, licet postea illa communio non diu duraverit: quam tamen mutationem acerbius tulit nobilitas, maxime ob memoriam publici beneficii patriæ ab ipsis præstiti, scil. quod a tyrannide eam liberasset. Sex Magorum occisores, & ita eversores injustæ illorum tyrannidis, arripuerunt imperium, pacientes ipsum postea unum habiturum illud, cuius equus prior mane loco destinato hinniret.

Ceterum si ex eversione reip. bonæ, aut minus pravæ, velut popularis, paucorum exoriretur Status, non posset alias jam dicti victoriæ prætextui addi, quam ille injuriarum acceptarum, veluti, si in Democratia, sive statu populari ordo divitum nimium gravatus, aut inquis modis exercitus fuisset. Romæ lex Agraria à Gracchis publicata, ut contraria admodum divitibus, insurgere illos fecit, & ex motibus crescere auctoritatē paucorum potentum. Et utu venisse in nonnullis locis Philosophus testatur, partim quod fautores plebis voluissent bona opulentorum dividere æquè cum pauperibus, hoc est, facultates æquare, quod olim fecisset Lycurgus, & redditus divitum ad publicos applicare ulus, vel omnes veleorum partem nimis magnam, aut per falsas accusationes contendere, ut eorum bona fisco adjudicarentur. Hic prætextus injuriarum acceptarum ab adversa parte plerumque adhibitus est in mutationibus, ab ea parte, quæ prævaluuit. Eam ob causam Florentini transferunt à statu paucorum ad regimen populare: quod ita scribit Leonardus Aretinus historicus Florentinus. *Mortuo Friderico, (de quo superius diximus) populus Florentinus odio habens illos, qui autoritate Imperatoris superbè remp invaserant, animum cepit libertatem recuperandi, regendique se ex arbitrio populari.* Hæc sufficient dixisse de prætextibus ad honestandam formam

main status paucorum. Restant fuci administrationis. Ceterum quoiam ex prætextibus hactenus recensitis, ad formam tendentibus, præcipuus est, venditare illum pro optimatum statu : qui optimatum status plurimum specierum est, & qui in usu est, differt quoque ab illo qui in Idea talis est, ut ita dicam, ut quoque status paucorum plurimum specierum est : quare ego duobus sequentibus capitibus agam primo de speciebus status paucorum, & postea de variis speciebus regiminis optimatum: quibus peractis, dissertatio de prætextibus ad finem perducetur.

De speciebus status paucorum.

Cap. VIII.

Tatum paucorum iam vidimus illum esse, in quo dominantur divites, & numerum non esse differentiam essentialem illius Reipublicæ, sed divitias : quapropter si in quadam civitate accideret, ut divites numero superarent pauperes, & divites dominarentur, esset merito oligarchia & status paucorum: enimvero eatenus vocatur imperium divitum status paucorum, quatenus semper opulenti in civitate quadam minores numero sunt, quam pauperes. Hoc jam superius expusimus, & contra Bodinum defendimus: & quoniam ab hoc fundamento petendæ sunt species Reipublicæ propositæ, bene erit factum repetere definitionem superius datam oligarchiæ, sive status paucorum, estque quando imperium pro fine sibi habet propositum commodum divitum, non vero commune bonum: at non poterit esse finis regiminis divitum commodum, nisi divites ipsi dominarentur : quare ut ponamus integrum definitio- nem, dicemus, quod status paucorum, sive Oligarchia, principatus sit divitum, propter finem proprii ipsorum commodi. Quoniam itaque talis est essentia dominatus paucorum, ex varietate divitiarum, addita alia differen- tia, distinguit dictum dominum Aristoteles lib. 4. polit. cap. 5. in species quatuor. Una est remissior, quando aestimatio bonorum, sive census, propter quem cives regiminis sunt participes, tantus est, ut pauperes ab eo excludan-

E e

excludan-

excludantur: in quo modo quamplures capaces erunt reipublicæ; nam census non erit nisi mediocris, & ubi tot numero rempublicā capessere poslunt, & quibus una opus est, etiam privatis vacare rebus, sinunt leges dominari: & sic de dicta specie differit idem Aristot. ibid. cap. 6. postea his verbis. Prima species reipublicæ paucorum est, quando multi rem habent, & non valde multam, qui eo pervenit, ut tantū habeat, admissus est ad rempublicam. Et quia multi sunt, qui participes sunt ejus status necesse est leges, non homines dominari. Quanto enim magis absfuerunt ab imperio unius, & neque tantum rei habuerint, ut valeant otiosi esse sine cura rerum domesticarum, neque adeo exilem, ut alii debeant publice, necesse est velle ipsos legem, non se dominari.

Secunda species ab eodem Philosopho discripta est cap. 5. d. libr. est que ait, quando ex censu magno magistratus sunt, ipsiq; eos eligunt, qui desunt: quod si illos elegant ex his omnibus, magis appetet optimatum status, si è numero exiguo, status est paucorum. Quam exponit sequenti capite his verbis: quod si numero minores illi sunt, qui rem habent, maiorē rem autem quam primi, oritur secunda species status paucorum. Cum enim maiores habent vires, putant quoque sibi plus deberi. Et ideo ipsi sunt, qui eligunt ex aliis ad rempublicā capessendam; cum enim illis ea deficit vis, ut sine legibus regere non possint rempublicam, talem ponunt legem. Ubi monendum est primum illud, quod superius dixi, in nonnullo Græco codice mendum quoddam irrepsisse in verbis hanc alteram speciem experimentibus: nam loco ejus quod dicendum esset ex censu ampio, legitur ex censu parvo, hoc est pro μακρῷ, μικρῷ. Error deprehenditur ex Aristot. verbis jam recitatis, qui vult, in hac secunda specie majorem esse censum divitum, quam in prima, præterquam quod ad huc species magis restringantur, quas afferit, cum tertia strictior & intentior sit secunda, & quarta strictior tertia. Alterum monitum, est vero in hac rep. amplitudo census præfinita ut Aristot. intelligatur, eo spectat, quod re ipsa excludantur, qui præfinito minorem habent censum: non autem quod necessario capaces sint, qui æqualem possident, nisi fuerint electi: & quoniam in ejusmodi casu ulterius progredi licet, & eligere, quicunque cum censu simul virtutes habuerunt dignas, tum vero inquit Aristoteles talem electionem futuram magis secundum statum optimatum. At si electio in præfinito paucorum numero steterit, (quemadmodum si è determinatis sorte familiis fiet) erit status paucorum. Quod ad censum amplitudinem, senatorius Romæ post imperium ab Horatio fuit descriptus; lib. I. ep. 1.

Si que-

*Si quadrinventis sexseptem millia desint,
Plebs eris.*

Tertia species est, quando aliis non patet aditus, sed res publica in iisdem manet familiis, ita ut filius patri succedat, attamen lege salva manente: h. e. quod secundum leges rem publicam administrant, non ex ipsorum arbitrio. Quod si divites eousque pertigerint, ut non solum filii parentibus succedant, sed imperent secundum arbitrium ipsorum absque alia lege, quarta erit species intentior, omniumque pessima. Quæ species oriuntur, quando facultates dominantium augentur, ut ipsæ redigantur ad numero minores dominos; ita tertia oritur species, & si ulterius adhuc augeantur, & major fiat numerus etiam clientum, nascitur quarta species.

Ad quas species ut omittam res plurimas dicere, quæ opus forent ad eorum maiorem elucidationem, pro præsentim eo proposito satis erit monuisse, quod prima species facile justi speciem habeat: nam pauperes removere ab imperio, & artifices viles, est ex optima republica & appropinquat ad rem publicā in specie ita dictam, ubi etiam valet census non magnus. Superest solummodo finem proprii commodi palliare: enimvero si divites illi rem publicā administrarent ad publicum commodum, res publica foret bona non prava, neque illi foret opus simulationibus. Species cæteræ indigent adhuc plurius fucis quanto sunt peiores.

Sed hic adnectere oportet bina monita. Unum est, quod differentia specifica hic loci non sumitur metaphysica subtilitate, sed remissius; quemadmodum Aristoteles tradit ethicæ generali convenire methodum non admodum exactam & accuratam. D. Thomas dat quoque in scientia naturali nonnullam differentiam specificam minus accuratam, quod fieri ait propter applicationem ad materiam extrinsecam: quibus de rebus puto me disseruisse lib. de dolore cap. 29. (in parte morali physiologica.) Alterum monitum est, quod Aristot. identidem in regimine paucorum nobilitatem addidit divitiis: ita 4. polit. cap. 4. scribit. *Est oligarchia, cum divites & nobiliores pauci sunt, & imperant.* Ita quidem ut non solum futurus sit status paucorum secundum Aristotelem, quando ditiones imperant, (quo casu progenies mercatorum, quando ingentes divitiis acquisiſi vere, particeps erit regiminis) sed quando cum divitiis & ampio censu nobilitas requireretur, etiam foret oligarchia. Quod usū venit in specie tertia ex modo recensitis: quando filii patribus succedunt; nam hoc casu administratio reipubl. restrīcta est

Ee 2

da est

Etā est in certas familias: ut hodie Cesena in nonaginta sex familias, sed sine censu conditione.

Regressio ad fucos, & simulationes.

Cap. IX.

Expositis jam, distinctisque speciebus reipublicæ paucorum, & status optimatum, regrediar ad dissertationem de artibus & simulationibus. Dicamque principio, quod palliare statum paucorum possit velamine multimodis justo: quando expejore & strictiore specie Oligarchiæ, reducitur ad speciem minus pravam, & remissiorem, velut ex quarta ad tertiam, & magis si ad secundam primamve: & sic ex aliis speciebus strictioribus ad remissiores oritur velamen justum, minimum magnam in partem. Est illud justum, quatenus formam reipublicæ meliorem reddit: hoc est, illam minus facit pravam: & quoniam interdum non potest ad maiorem perduci perfectionem, ob naturam populi & conditionem civium, & quod dudum aslueti fuerunt: nimiumque id conari, afferret periculum mortuum civiliū: quare qui ad eum perduxerit terminum, etiam si minus bonum, tamen bene fecerit; veluti bene facit Medicus, qui morbum incurabilem elevat ad gradum altiore elevationis, ad quem pervenire potest. Hocq; adjumentum illud esse videtur, quod Aristot. in Politic. lib. 4. cap. 1. innuit dicens: quare non solum illis Rebus p. qua scriptis tradantur, sed illis etiam, quæ re ipsa existunt, opem ferre posse, convenit viro civili, ut diximus. Jam adjumentum, cuius Aristot. ibi facit mentionē, non in eo situm est, ut illæ reducantur ad respub. in Idea: ferret enim opem rebus p. in libris traditis, velut quæ in Idea existunt: sed in illis opem ferendis debet esse occupatus, quæ re vera sunt: ob quam rationem igitur foret reductio justa, non omnino, minimum maiorem in partem. Foretque velamen: nam ex comparatione magis pravæ, à qua ipsa recederet, faceret apparere rem publicâ reformatam absolutè bonam, non solum minus pravam: non aliter quam qui asluetus foret videre solum avaros ita fordidos, ut panem tantummodo comederent, fructusque, seque vestirent vilter, habitarentque in aediculis sine ullo ornamento, & suppellectile.

lectile reliqua sordida: si postea videret habitare homines in ædibus mediocribus, instructis quamvis humiliter & supellestile & viætua bono licet mediocris, is habiturus foret hunc liberalem, qui ita se gereret; quamvis posset, respectu suarum facultatum, viætua cultuque minus esse sumptuosus, quam ipsi conveniret, & sic esse avarus. Et tandem fundamentum illud, propter quod oratores virtutia laudant, estque Aristot. præceptum lib. I. Rhet. cap. 9. ut exhibeant eas tanquam virtutibus vicinas: idem magis locum habet in proposita paritate apud populum, quibus quævis gratia etiam exigua, quam Princeps illis facit, aut principatus, major semper videtur, quam est. Quare dicere solebat Cardinalis S. Clemens Franciscus Blandratius dictus Cardinalis S. Georgius, populum esse instar infantum, qui à matribus uno pomo sedantur: ita quamvis minimam Principis concessionem illos quietos reddere. Sed ut revertamur ad prætextus & ad tucos merè tales, repeto illud, quod superius cap. 7. dixi, operam dare ut status paucorum, quo regitur civitas, status appareat optimatum: qui prætextus jam tanto erit facilior, quantum visi sunt status optimatum re ipsa existentes delapsos esse à statibus in Idea, quibus species Oligarchiarum viciniores sunt & magis similes. Secunda species ab ipso Arist. est optimatibus ascripta, quando ab omnibus eliguntur, non ex præfinito numero. Si ex omnibus eligantur, Optimatum potius est, si ex numero exiguo, Oligarchia. Prima species satis Aristocratis similis est. Secunda species, quando scilicet Respublica in specie dicta inclinat ad Obligarchiam. Tertia & quarta species Oligarchia, cum alligata sint certis familiis opulentis, opus est, ut à nobilibus regantur: nam antiquitas juncta erit divitiis, & splendori imperii: quare habebuntur pro imperio nobilium, quod secundum vulgarem opinionem respublicae est optimatum. Et aestimatio divitarum, que in Oligarchia valeret, majoris aestimabitur à vulgo, pro desiderio communi divitarum, quam fundamento regiminis: licet illa differentia essentialis sit Oligarchia. Unde apparet quantum recedat a statu paucorum Respub. Veneta; cum optimis legibus & sapientibus institutis compreserit aestimationem divitarum; (minimum irritamentum aestimationis:) quoniam nullius requiritur census ad participationem Reip. neque nobiles alia ueste indu possunt, quam habitu ipsorum civili togato, sine ullo fastu: ita quidem ut in eo

Ee 3 nulla

nulla sit differentia inter pauperes & divites , qui servos secum ducere possunt, nisi quidam ex præcipuis Magistratibus, qui secum duos, aut tres ad summum ducunt. Etiam naviculæ, quas ipsi Gondolas vocant, ut uno modo fabricentur: ut ita in usu externo divitiae aliorum ruborem nobilibus egenis incutere non possint. Quantum dehinc ad regimen ipsum, divitiae ferè parum ibi aestimantur, & si in iis excessus committitur, punitur. Ego inter alias admirandas constitutiones reipub. Venetæ has, mea sententia judico, quibus exterior splendor divitiarum reprimitur, esse plenas summæ prudentiæ , quibus sublatis magna oriretur turbatio in imperio illo temperatissimo, cui ultra modū convenit pungentem illum tollere pudorem, quem Cato damnabat, pro lege Oppia verba faciens, quemque (Liv. lib. 34. c. 1.) judicabat remedio legis esse tollendum, dicens: *Pessimus quidem pudor est vel parsimoniae, vel paupertatis: sed utrumque lex vobis demis, quum id, quod habere non licet, non habetis.*

Alius prætextus est natura populi, quasi forma , licet ex se ipsa non bona, conveniat tamen, bona que sit illi populo. Quod quamvis isto sensu verum non est, quod ex pravarum rerump, quedam secundum naturam conveniat cuidam populo: nihilominus ubi egit radices forma, & spacio temporis vires sumpsit, sit prætextum verosimile, estque facile pro vero creditum illud, quod publica autoritas, & exemplum duturnitatis persuadet.

Quod ad administrationem, distributionem honorum & Magistratum, veluti connexa formæ Reipub. eundem prætextum, quantum ad justitiam , quam ipsa forma admittit. Et quoniam in Oligarchia populo dissident, ideoque bellicosos esse nolunt & in armis exercitatos, at quidem divites volunt. Prætextus justitiae in hoc est, ut pauperes suis exercitiis vacare possint: ubi divites, qui non opus habent sibi victimum querere publico ministerio vacare possunt, ad idque exercitio se aptos reddere. Aristotelis aliud in hoc ponit prætextum; sed qui pertinet ad partem prudentiæ , de qua postea disseretur. Delatores quos Oligarchia , maxime quarta species, etiam ipsa disponit, facile eodem prætextu poterunt defendi, quem in Tyrannide diximus. In prima specie non habent locum, præsertim in mediis: in secunda parum, quod imperium sit satis remissum, quodque participantes reipub. multi sint, neque ut Tyrannus unus solus. Quare ipsi poterunt plurima quæ populus agit observare, ne dicam de clientelis, quæ cunctas machinationes poterunt revelare,

Sco.

Scopus, ad pauperiem redigendi populum, non est Oligarchia ne-
cessarius, quod ab initio absorpsit majorem partem mobilium & immo-
bilium bonorum civitatis: curandum quidem est, ne divitiæ opulentum
transeat ad pauperes, quibus obviā iri potest legibus manifestis aut fucatis.
Prætextus justitiae in hoc foret conservatio formæ Reipub. ad vitandum peri-
culum mutationis, quæ absq; turbis publicis non potest fieri: cum politicum
monitum verum sit, non fucatum, *Non movere quieta.* Neque mutari potest
forma reipub. absque mutatione legum minimum earum, quæ ad rem pub-
spectant, quas leges *jus publicum* vocant legistæ. Et mutatio legum
mala est propter rationem ab Aristotele allatam in censura Reipub. Hip-
podami Milesi lib. 2. pol. c. 6. Sed ad pauperes premendos, modus ille
foret commodus, quem Florentini tolerarunt, licet in regimine maxime
populari. Ante tempora Petri Albicii & Joannis Medicei patris Magni
Cosimi, tributa solvabant pro foco; ita tantundem tenebatur pauper artifex
quantum ditissimus nobilis solvere. Postea magis & que ad distributionem
reductum est, ex estimatione bonorum: ad quam reduxit collectiones,
quæ in nostra civitate frunt, Pius Quintus, quæ initio maximam partem
agricolis florentibus imponebantur. Et quemadmodum hæc ratio justa est, ita
tributa gravia irrogare, & ea postea à foco exigere, onus est pauperibus ni-
mis grave, aptumque ad illos penitus opprimendos; & ex adverso divitibus
leve erit, respectu illius quod ex censu persolvere tenerentur. V. G. si à mille
familias, quot facile continebit Bouonia intra ambitū suorum murorum, exi-
genda essent scutatorum (50000) quinques centena millia, si colligeren-
tur ex foco, cuique foco solvendi forent scutati quinquaginta; summa gra-
vis & intolerabilis pauperibus, levis divitibus: sed ratione census, duo millia
familiarum ex ditionibus possidebunt plus quam medianam partem bonorum,
quam gens illa posidet, si itaque ex iis dederint duo millia, eaque diviserint
inter se æqualiter, forent cullibet solvendi centum scutati, & inter egenos
forent futuri plurimi, qui nihil essent daturi, cum nihil posiderent. Ejusmodi
itaq; exactio speciem justitiae haberet, si à longo tempore exigi consuerit;
& ulterius velamen hoc illius est, quod divites, licet imperium in manu habe-
ant, ipsi quoq; idem persolvant: sed justitia est fucata, quoniam census non est
æquus, sed sine proportione. Quod satis sit de prætextibus dixisse, ut actioni-
bus Oligarchicorum sive potentum quasi justitiae color detur. Cetera quæ
dicta.

dicta sunt de prætextibus tyrannorum, majorem in partem regimini huic applicari possunt.

De Democratia, sive statu populari pravo, eiusque speciebus.

Cap. X.

Superest ut consideremus, quo velamine justitiae soleat, aut possit palliare forma popularis, illiusque administratio. Hic repetendum quoque est, quod *Democratia* sive *status popularis*, (ego promiscue utar uno alteroque nomine, quemadmodum usus sum *status paucorum*, & *Oligarchiæ*, & pariter *Aristocratæ* & *status optimatum* voce *antea sine discrimine*:) definitus sit ille, ubi multitudo imperat ad utilitatem pauperum. Occasione hujus definitionis mihi videtur, notandam esse Bodini inconstantiam in definienda ead. *Democratia*: enimvero primo illam definit hisce verbis: & quando potestas unius summum est imperium in tota *republica*, vocabimus *Monarchiam*, si penes omnes *Democratiam*, si penes paucos *Aristocratiam*. Itaque secundum hanc definitionem, *Democratia* *Res publica* est, in qua summum ipsius imperium apud omnes est: sed alibi eam definiuit, quod sit *res publica* in qua major pars imperat. Ceterum sine dubio res satis diversæ sunt, omnes imperare, & potiorem partem impetrare: nam exempli gratia *populus Romanus* in centurias centum nonaginta tres divisus, secundum Dion. Halicarnasseum, quæ secundum Livium numero minores esse videntur, cum omnes suffragia haberent 193, erat imperium penes omnes: at si ultimæ exclusæ fuissent, potiores imperassent, non omnes. Dico potiores, nam v. g. in centuriis nonaginta & centum plures reperiebantur homines, quam in tribus solis ultimis: quare admodum inconstans est in sua doctrina Bodinus. Jam *Democratia* divisa est ab Aristotele in species quinq; (l. 4. pol. c. 4.) sequenti modo, & rationibus quæ subjungentur. Prima species est, quod pauperes & divites pares sint in republ. h. e. quod tantum valeat votum cuiuscunque pauperis, quantum votum cuiuscunque locupletis: unde provenit, quod cum pauperes numero potiores sint, consilia

silia secundum illorum vota prævalebunt, ideoque Respubl: erit popularis. Secunda species est, quando magistratus creantur ex censu, exiguo tamen, ita quidem ut qui censum habet, aptus sit ad adipiscendum illum magistratum, cui census deest, careat quoque illa potestate. Tertia species est, cum quilibet civis absque ullo censu particeps publicæ administrationis est, dummodo macula non notatus fuerit. Aristoteles qualis sit illa macula & turpitudo, nusquam exponit. Ceterum si quoque turpitudinis macula notati participes sint, satisque sit tantum civem esse, dummodo secundum leges imperium administretur, (quod in præcedenti specie fieri quoque opinione fingitur,) quarta est species. Sed si omnes cives sint capaces, etiam macula notati, & ex arbitrio ipsorum imperent, non secundum leges, formatur quinta species Reip. omnium maxime popularis, quam Philosophus Tyrannidi æquiparat, dicitque iisdem uti consuetudinibus. In ambabus enim peiores dominantur melioribus, & potestatem quam tenent adulatores apud Tyrannum, in Democratia obtinent duces populi. In Tyrannide lex locum habet nullum, sed solum Tyranni edita: ita quoque in dicta Democratia lex nihil potest, sed solum præsens deliberatio multitudinis. Pro confirmanda Aristot. doctrina adducamus Socratis exemplum, qui periculum subiit, ne à plebe Atheniensium capit^{is} condemnaretur, quod nollet ipsi assentiri in suffragio unitim ferendo de condemnatione decem præfectorum militum; quod lege, & natura justum esset, suffragia de singulis partitim ferri.

Hic errorem noto, mea sententia, Petr. Victorii, estque, cum dicat Aristot. legem in quinta specie non habere locum, sed solum $\psi\eta\phi\sigma\mu\alpha$, ut græca vox sonat, quam ego converti deliberationem, quæ tempore in tempus fit, hoc est, quæ suscipitur quotidie de propositis negotiis particularibus, & judiciis, ille vertit plebiscitum; Sed contra Aristot. mentem, qui eod. loco paulo inferius determinat, quod nullum $\psi\eta\phi\sigma\mu\alpha$ sit universale. Sed quis nescit plebiscita non tuisse æque ut leges universalia, neque iis intercedebat aliud discrimin, quam quod leges a magistratu patricio proponebantur, à populo confirmabantur: sed plebiscitum, licet quoque à plebe tuisset habitum, erat propositum à magistratu plebejo. Quare quoque principio non habuit autoritatem ligandi alios quam plebejos: sed tractu temporis autoritatem etiam in patricios extendit, ut inter alios

F f

Tit.

Tit. Livius affirmat. Ita quidem ut Plebiscitum &que sit universalis dispositio, atque lex est. Hæc sunt quinque Democratiarum species, in quas Aristoteles illam distinxit. Sed observavimus nos unam, sive ut rectius dicamus in historiis legimus, quæ videtur quod ab Aristotele non sit cognita, estque Resp. Florentina, secundum formam popularem, quam principio habuit: sed ad quam rediit, & in qua se obfirmaverit Anno M. CCC.XLIII. ut narrat Joannes Villanus, lib. 12. hist. cap. 18. & Leonardus Aretinus, lib. 7. histor. fuitque quod nobiles ab honoribus essent exclusi, & publicis officiis. Res re vera iniqua, ut verbis satis exaggerabant iidem nobiles apud Aretinum: & verba ipsa ita sonabant. *Quantum ad se attinet, libertatem patria defendisse, propriam vero libertatem suam nequam neglecturose esseq; visuros, aliquando, quinam sint, qui se non tantum innocuos, verum etiam bene de Rep. merentes, a dignitate excludere pergent. An vero Simofont & Fignoq; profectis hominibus, quoniam populi Florentini hostibus honores in Rep. tradentur? nobis autem vetustis, ac veris Florentinis civibus, per quos illi dudum victi sunt, honores in Rep. non tradentur?* Et advenæ ac subacti dominabuntur, nos cives, victoresq; illorum, ipsis illis quos vicimus in propria patria serviemus? Et quis tantam iniquitatem & rerum repugnantiam non modo perferre sed & audire sustineat? Sane admiratione dignum, non quod tam violenta Reip. forma defecerit, sed quod duraverit quoque per breve tempus, quæ tamen stetit per aliquot annos. Athenarum imperium maxime populare, à Platone in exemplum datum est libertatis popularis, nihilominus nobiles admittebat ad præcipua officia, Periclem, Niciam, Alcibiadem, similesque ad præturas & summos militiæ duces. Non erat Florentinæ Reip. Axioma populare ab Aristot. allatum tanquam Democratiis commune, quod cuncti cives deberent esse æquales in participatione Reip., ut libertas æqua est omnibus, quoniam excludebant præcipios cives, & liberos, qui erant nobiles. Saniori utebantur consilio Romani, cum introducerent tribunos plebis adversus injurias potentum, qui Magistratus approbante ipso populo illas puniebat, quam cum Florentini vexilla darent societatibus vel cohortibus popularibus, ut armis se defenderent. Quo remedio accendebatur magis impetus

petus popularis, quem oportet potius in quavis Rep. reprimere. E^t quoniam tribunatus aptissimum remedium fuit ad retinendam plebem Romanam, ne contra nobiles armis insurgerent, cum votis liceret uti, ea- propter laudatus fuit à Cicerone in legibus suis, (lib. 3.) cujus verba sunt. *Nimia potestas est tribunorum plebis, quis negat?* sed vis populi multo s^ravior, multoq^e vehementior: quæ ducem quod habet, inter- dum lenior est, quām si nullum haberet. dux enim suo periculo pro- gredi cogitat, populi impetus periculi rationem sui non habet. Quæ sententia, quam sic vera, visum est in lditione populi Florentini erga nobiles anno 1343, ut ipsis adimerent participationem Reip. quam paulo ante concesserant. Quæ seditio violenta & armata, non sine sanguine, spoliacione, & incendiis variarum nobilium domuum descriptra est fusius à Joanne Villano lib. 12. hist. cap. 20. Idem quoque accidit in seditio- ne infimæ plebis dicta Ciompana in ead. civitate, veluti scribit Leonardus Aretinus, qui propter exemplum tale ferè iisd. verbis concludit, lib. 9. hist. id perpetuum documentum esse potest præstantibus in civitate viris, ne motum & arma in arbistro multitudinis devenire patientur. Ne- que enim retineri possunt, cum semel inceperint fratum arripere, & plus ita se posse intelligunt, quia plures sunt.

Sed ad propositum revertentes, tot sunt species rerumque popula- rium, hoc est, pravarum Democratiarum ab Arist. dictarum. Quinque secundum ipsius enumerationem dicto cap. 4. lib. 4. polit. Sed si illis jun- gatur Florentina, quæ nobilitatem excludebat à participatione regiminis, sex erunt. Dixi quinque existere secundum ipsius enumerationem, quæ habetur cap. 4.; nam sexto postea capite ejusdem libri, ubi fundamentum ponit distinctionis, & cujuscunque speciei popularis, tantum quatuor sta- tuit: & lib. 6. quoque politices cap. 4. pariter quatuor solum constituit, singitque non plures lib. 4. fecisse: unde colligo errorem esse commis- sum cap. 4. lib. 4. polit. ubi quinque illas ponit. Estque error in specie prima enumerata, quæ species non est, sed ejus conditio communis est o- mnibus speciebus reip. popularis. Conditio erat, divites & pauperes esse pari autoritate in terendis suffragiis: unde siebat postea, quod cum nu- merus inopum major esset, ipsorum voluntas in deliberationibus præ- valeret.

Sed æqua votandi autoritas communis est omnium rerump. popularium, & in universum fundamentum est Democratiæ, ut dicit Aristoteles pluribus locis, sed speciatim lib. 6. polit., ubi fundamentum ponens, sive scopum Democratiæ, quem libertatem esse dicit, ejusque partem imperare civibus & vicissim obedire: cum consistat iustum popolare, quod paritatem secundum numerum habeant, non secundum dignitatem: unde sequitur, cum æquum sit cujusque votum, pauperes plus potesse in Democratia, quam divites, quod isti numero prævaleant. Hæc ibi dicit Aristot. tanquam fundamentum commune omnium specierum reip. popularis. Quare eadem paritatis conditio, ut ita dicam, ratione numeri non potest differentiam specificā unius speciei popularis reip. constituere. Finio, quod mea sententia error librariorum culpa acciderit cap. 4. lib. 4. politic. Et quam ille primam speciem dicit, dicendam esse in genere Democratiam esse talem, cuius postea sint quatuor species, quas enumerat, ita ut illam priuam vocet, quam ibi textus secundam appellat: ut idem Philosophus illam primam vocat cap. 6. ejusd. libri 4. & lib. 6. c. 4. Progredior jam ad fundamentum divisionis ab Aristotele factæ duobus locis modo citatis, quod tale est. Plebis plures species sunt. Una est agricolarum, altera artificum, alia in foro sedent, propolæ scilicet, qui emunt per summam, ut per partes vendant. Alia quæ occupata est in maritimis, quærum pars quædam militaris est, quædam mercatorum, quædam nautarum, quædam piscatorum. Alia pars operariorum, quæ manu victum querit, cum facultates ipsorum tam sint exiguae, ut otiosi stare non possint. Alia species eorum est, qui cum sint liberi, non tamen progeniti sunt à parentibus ambobus civibus.

Jam cum tot sint genera plebis, & fortassis adhuc alia quædam: si plebs agricola posideat quidquam proprii ex quo vivat, aut operam det pastui pecudum, sit prima species tec. enumerationem cap. 6. & 4. lib. 6. polit. facta, at secunda secundum 4. cap, 4. polit. videlicet illa, quæ secundum censum patrimonii sed exigui Magistratus eligunt, & in qua vigeat legum observantia. Nam cum isti de suo habeant, ex cultura, cui operam impendunt, & petunt censum suis facultatibus parem, neque curant conventus, qui boni publici gratia fiunt, nisi gravi de causa, tantoq; magis si ipsorum fundi longè distent ab urbe, ut laboriosuni sit illuc contendere.

tendere & temporis multi, itaque sinunt legem dominari: & cum ipsis non sint cupidi curarum publicarum, idoneos eligunt viros. Satis ipsis est ad ostendendam animis hominum insitam honoris cupiditatem, quod penes ipsos sit electio Magistratum, & delictorum punitio. Quod intelligendum est, si ad populum provocatio fiat, aut si rationem exigant à Magistratu: nam judicia ordinaria super delictis non possunt fieri in Comitatu popularibus adeò infrequentibus & ad habendum difficultibus. Secunda species (posthac numerum quaternarium persequar, secundum mentem Aristot. in locis binis posterioribus) est, quando prævalet turba forensis & urbica: sed hac lege, ut is, qui non ab utroque parente civi natus est, non possit participare rempublicam: quoniam eadem gens quoque opus habet, ut suis rebus det operam, ad lucrum faciendum: & pro hypothesi habeatur, quod ex publico, propter functiones publicas, nullum capiat præmium: non libenter nec facile conveniunt, & sinunt propterea legem imperare, & Magistrati secundum eas judicium ferre. Tertia in re alia nulla discrepacio, nisi quod & illos admittat, qui non sunt nati ex ambobus parentibus civibus, & si alia generationis macula aspersi sunt, veluti spuri: quod fit, quando Duces populi, ut numerosum eum magis reddant & potentem, suadent, ut quilibet liberum habeat votum. Nihilominus in hac quoque specie non distribuitur ex publico plebi ulla pecunia in præmium, quod intersint publicis conciliis. Quarta species nascitur ex eadem plebe, quando ibi prævalet infima fæc maxime, ipsisq; datur ex publico argentum in præmium, quod intersint conciliis; hoc enim pacto, cum fundos habeat nullos, quorum cultura, cura que ipsis distineat, & cum ex rep. capiant, ex quo vivere possint, semper parata est ad concilia venire: ideoque ad se cognitionem, & deliberationem rerum omnium pertinentium etiam ad Magistratus rapit, evenitque omnes leges, regens omne ex suo arbitrio: ad quod illam impellit suis persuasionibus & adulacionibus sui duces. Visis speciebus Democratis, fundamentisque divisionis, jam tempus esse ad simulationes progredi,

Corollarium.

Talem esse conditionem Democratis, qualem describit Aristoteles, pri-
ma speciei, ubi plebs agricola prævalet, exemplum Helvetiorum demon-
strat:

strat: qui vacantes culturæ agrorum, singulis annis semel solum conveniunt, prima Dominica mensis Maji, populariter: hoc est capita domuum singularum generatim, tumque eligunt Ammanum, qui caput est, aliosque ministros officiales publicos, quindecim numero, qui ipsorum civitates regunt magna autoritate, & in illo officio manent toto triennio. Verum quidem est, quod singulis annis unus defungatur suo munere, quare quoque singulis annis concilium popolare habetur, quod ulterius publicis rebus non se immiscet. Quare infra concludam, remp. Helvetiorum Aristocraticam esse, ex Aristocratiis usu talibus, minimum ex Rerump. genere in specie ita dictarum, haudquaquam Democraticam esse.

De simulationibus & fucis Democratiae.

Cap. XI.

Prætextum communem omnium rerumpubl. popularium jam dictum est esse libertatem omnibus æquam, & civitatis adscripcionem: quod cum æque liberi sint singuli, civesque, æque quoque participare debeant administrationem Reip. Quod fundamentum non esse firmum, & oriri ex particulari meriti æqualitate, & à Scholis secundum quid dicta, collata cum universali æqualitate præmiorum Arist. demonstrat.

Nihilominus si fundamentum juvabitur à longo usu, magnam recipit autoritatem: enimvero, ut alibi dixi, animus noster commovetur ad credendum, facile illud esse verum, quod exemplum vetus, diuturnumq; persuadet, & cui publica autoritas fidem indubitatem conciliare continuat; ideoque crescit semper reverentia erga principatum sub quo vivitur, ut sane superius dictum est. Quare qui diu vixit in statu populari, populum reverenter magis habet, & quod inde sequitur sensa mentis consiliaque ipsius, quam principio cum populo subjiceretur. Alius prætextus est,

Populum

De Justo Status.

42

populum unitum idoneum esse magis ad imperandum, quam docti & prudentes seorsim sumpti, enimvero licet quilibet prudens, & eruditus plus videat quovis ex populo, & rudi litterarum seorsim capto, atramen collectis partibus variæ sententiæ, quæ in singulis ipsis sunt, majoris scientiæ cumulum efficient, quam quæcumque tandem futura sit sapientia unius, aut paucorum doctissimorum prudentissimorumque hominum. Quod argumentum adductum fuit, licet per modum dubitandi, in gratiani populi ab Aristotele lib. 3, pol. cap. 7. his verbis. *Quod autem dictum est, oportere potius, ut multitudo summam potestatem habeat, quam optimi viri, pauci tamen: videretur solvi. & quandam habere dubitationem: fortasse autem & veritatem. Multos namq; quorum unusquisque minime studiosus vir est, tamen contingit, cum coierint, esse meliores illis: non tamen ut singuli, verum ut simul universi. Non aliter atq; canæ collatæ studio plurium suaviores sunt illis, quam unius sumptu structæ fuerint. Cum enim multi sint, unumquemq; eorum usu venit habere in se particulam virtutis, & prudentiæ, & fieri, postquam convenerunt in unum locum, tanquam unum hominem numero, qui habeat multos pedes & multas manus, multos itidem sensus. Eodem pacto & circa mores & consilium. Quapropter existimat melius multi & opera musica & poetarum: alii enim aliam quandam partem, cuncti autem cuncta. Argumentum hoc à majestate Imperii maxime autoritate comprobati, magnam justitiae speciem in eodem imperio præ se terre potest. Tertius praetextus est ex natura populi, quod scilicet propendeat in Democratiam, quo usus est ad persuadendam reformationem Florentinæ reip. in statum popularem, quam animo volvbat, Paulus Antonius Soderinus his verbis: Quoniam desiderium libertatis in hac civitate antiquum est, ac pene cum ipsis civibus natum: sintq; civium nostrorum rationes ad equalitatem, popularis reip. fundamentum maxime necessarium, accommodatae: multitudinis imperium omnibus reliquis a nobis anteponendum esse, facile demonstrari posset. Guicciard. lib. 2 hist. Quale fundamentum, quando affertur ad instituendam aut confirmandam*

dam Democratiam, hoc est popularem remp. pravam, falsum est, & apparens tantum: quare simulatio est, propterea quod populi propensi ad libertatem, ducendi sunt ad popularem Remp. bonam, minime ad pravam. Attamen ob viciniam æquivocationis plurimum fictæ continet speciei. Alia simulatio est, ut se tueantur adversus injurias divitium & nobilium, propter quas plebs Florentina primores, ut illi vocabant nobiles, ab imperio exclusit. Et post fugatum Ducem Athenarum, cum à quatuordecim Viris, ad id electis, honores publici communicarentur, iterum nobilibus, plebs insurrexit, neque voluit ob metum injuriarum, qua a nobilibus, si per publicos magistratus potentes fierent, affici possent: Ita justitiæ prætextus fuit, propulsio injuriarum, quæ ipsi fieri possent, & quas metuebant. Hæc erant plebis argumenta à Leonardo Aretino expressa lib. 7. Parum acceptæ fuit tum populo hæc imperii participatio, multumq; imposterum metuebat, quoniam ipsis videbatur, cives nobiles capita magnarum familiarium, quos omni publica potestate destitutos veriti erant, si illis Magistratus adhuc adderetur, haud ferendos furiosos, ipsisq; se ab injuriis non abstinere posse. Ut ita prætextus tum fuit metus injuriarum. Prætextus satis manifestæ iniquitatis: tanto magis, quod remedio essent judicia popularia, more antiquorum Romanorum, qui magistratus erat Tribunis similis plebi concessa, & ita non habuissent in sinu potentes inimicos, a quibus perpetuo ipsis fuisset metendum.

Prætextus propulsionis injuriarum non suspectatarum, sed re ipsa illatarum, & quæ continuo inferuntur, justior est, in deprimenda parte injuriam referente. Quare ut prætextui suspectatarum solum robur addatur, opus est colorare suspicionem re evidenti, & quod futurum est, quasi jam impendeat, & simul remedia adumbrare civilia, quæ potuissent adhiberi, hac vicissitudine, quasi nemo ab ipsis futurus esset tutus aut liber. Alius prætextus est in nonnullis Democratiis illam venditare ut Remp. hoc est statum popularem bonum. Quod in specie prima perfectu est facile, quoniam solummodo delictum finis illes intercedit, hoc est, an in commodum publicum, an privatorum administretur: quod enim superest, populum, qui præfinitum censum habet, potestatem habere eligendi Magistratus, ipsisq; eligi pro ipsis merito, id illi cum Rep. commune est.

Imo

Imo dicam ulterius, quod Resp. Helvetiorum, ut descripta est a Leandro Mutio, est Optimatum resp. (intelligendo ex Aristocratiis quæ in usu hodie sunt) nam de Rep. vergit ad statum paucorum, quæ tertia est species Aristocratiæ, quæ in usu sunt, secundum Aristot. loco citato. 4. polit. cap. 7. Resp. Helvetiorum, in quolibet tribu seorsim loquendo, jam dictum est, quod in popularibus comitiis, qui seinel singulis habentur annis, eligant Ammanum, qui caput est reip. ejusdemque vicarium, qui secundus est ordine, octo consiliarios, quæstorem, & quatuor deputatos, qui in universum quindecim sunt, qui regunt statum tam belli, quam pacis tempore, mituntque Rectores ad Castella, terrasque suæ tribui subjectas. Ad res civiles dijudicandas eligunt decem omnino, homines minoris existimationis, quam dicti quindecim, qui jus dicunt, fit verò provocatio ad illos quindecim: & pro hypothesis habetur, quod in ipsa electione respiciat populus ad meritum, & an pares sint muneri ad quod eliguntur. Jam electio est ex statu Optimatum, & pariter quod virtus spectetur, ut quoque triennalis diuturnitas imperii, & exiguis numerus quindecim virorum, vel 25. cum judicibus civilibus ex Oligarchia est, minimum quod ipsi cum Aristocracia commune est. Ceterum secunda, & tertia species Democratiæ etiam venditari posset bona, si plebs in morem Helvetiorum contenta foret auctoritate eligendi magistratus, condendi & mutandi leges: de cetero eligeret magistratus ex merito, foret resp. & si persisteret in numero exiguo; & perpetuaret illos, qui Remp. administrarent, neque plebs ulterius se illi immisceret, foret Optimatum: virtutem enim & populum misceret. Quarta dehinc species non nisi per vim posset persuadiri, quod alterius sortis sit, quam Democraticæ, & præcipue si nobiles ab illa fuerint exclusi, ut apud Florentinos. Qua de re dixi superiorius, jamq; repeto, afferoq; ejus rei gratia locum Leonardi Aretini. lib. 7. histor. Differens itaq; de electis a pleno cœtu ad Rempublicam corrigendam, pulso Duce Athenarum, ita scribit: *Vetus illud retentum, ut Prior est summi magistratus nomen in civitate foret: Illud autem novum & maximi in rep. momenti, quod contra superioris temporis exempla nobilitatem ad hunc ipsum, ceterosq; reip. Magistratus recipiendam esse statuerunt. Causa fere hujus consilii due potissimum ferebantur. Una concordia civilis respectus. Ita demum enim quietis pacatisq; civium animis, tranquillam*

filam fore Remp. ereditare, nulla in ea pars honore exclusa praesentem civitatis statum odiſſe per suam injuriam cogeretur. Quæ verba confirmant, quod ante tempora Ducis Athenarum nobilitas esset exclusa ab administratione reip., ut postea quoque securum est; cum plebs retractabat participationem secum parem regiminis a deputatis ad correctionem reip. constitutis nobilibus concessam: licet moderatoribus istis data fuisset plena potestas. Administratio dehinc ejusdem ultimæ speciei, eand. cum Tyrannica habet conditionem: ut in multis locis Aristot. dicit, & lib. 6. polit. cap. 4. sub finem ita scribit. *Amplius cunctæ machinationes Tyrannica videntur esse democraticæ.* Quemadmodum licentia servorum, (qua quadam tenus potest esse utilis) & feminarum, & puerorum. Et sinere, ut vivat unusquisq., ut vult. Multi enim erunt, qui hujuscemodi reip. statum amabunt. Cum jucundius sit multis vivere solute, quam temperanter. Ex quibus verbis colligitur quoque, quod cæteras artes Tyrannorum imitetur eadem pesima Democracy: veluti Proceres deprimere, & potentes, non solum per Ostracismum, sed direptione ipsorum facultatum: quod in motu minutæ plebis Florentiæ ipsa animo intendit, qua de re Aretinus lib. 9 dicit: *Nonnulli id moliebantur, ut facultates opulentium in prædam darent.* Et in motu totius populi erga nobiles, post exactum Ducem Athenarum, diripuerunt actutum bona plurimorum opulentorum. Horum & similium factorum velamina ead. sunt, quæ tyrannica: quare querantur superius ex capite quarto. Majori poena afficere nobilem, quam plebejuin, quod ejusmodi Democracy facit in nonnullis casibus, ei rei is prætextus est, cuius in sua oratione meminit Janus Labellus, Lib. 4. hist. Aret. & ego quoque superius locum citavi. Inter alia hæc fuere ipsius verba. *Sed illud imprimis necessarium puto, ut delictorum pœnae contra potentiores augeantur.* Ut enim, si quis gigantem ac pusillum hominem ligare velit, non eodem (credo) uteretur vinculo: *sed gigantem quidem non nisi catenis, aut rudentibus, alterum vero chorda vel loro putaret compescendum.* Hic itaque prætextus est irrogandi pœnas graviores (at tamen contra meritum, resque superius traditas, ubi de pœnis differimus,) ob idem delictum nobilibus, quam plebeis. Reliqua pertinentia ad falsa hæcce

hæcce tegumenta & velamina, sìno ut capiantur ex simulationibus tyran-nicis & Oligarchicis, ut tamen ita formentur, ut convenient Democratiæ. Supersunt prætextus, qui magna in partem justi sunt, - ut dixi in Oligar-chiis dari; qui summatis huc redeunt, ut species pravi regiminis (loqui-tur modo de Democratico) ad meliorem speciem ejusd. Democratiæ redu-catur. Exempli gratia, quarta species ad tertiam: at longe melius erit, si ad primam. Quæ reductio remedium justum erit, quousque redditur status melior, aut pravi plurimum ab eod. tollitur, quod in ipso erat. Erit vero simulatio in hoc, quod se venditare vult resp. illa pro non Democra-tica, sed pro Rep. in specie ita dicta, aut tūna Aristocratiarum, quæ hodie dantur. Cujus persuasionis fundamentum est, quod in Oligarchia dixi-mus, videlicet comparatio inter Rēmp. pejorem, quæ mutatur, & minus pra-vam, in quam transit. Cujus comparisonis vim exposui eod. loco. Tan-tumque sufficiat dixisse de justo apparente, quo se obvelat iniquitas rerump: pravarum, quantum ad formam, & administrationem formæ præsentis. Progredior ad bina reliqua capita de distributione & jurisdictione com-mutativa.

De distributione ejusq; fuso.

Cap. XII.

DE Distributione fucata non occurrit, ut aliud dicatur; enim vero cum dependeat a forma Rēip. & illius administratione, quam jam tradidi in dissertatione de prætextibus & velaminibus for-marum injustarum v.g. Tyrannicæ, Oligarchicæ, & Demo-craticæ, earumque administratione. Quare illuc redeundum erit, cum non conveniat repetere res easd. paulo ante dictas, quæ possunt, iuno de-bent manere infixæ memoriae lectorum.

Gg 2

De

*De Jurisdictione commutativa, ejusq;
administratione fucata.*

Cap. XIII.

Rogredior ad Jurisdictionem commutativam, ejusque administrationem fucatam. Jam superius distinxii, parte 3.c.2. in curia commutativa, principem nonnunquam unum esse paciscentium, idque respectu bonorum subditorum, aut respectu statuum aliorum, aut respectu fidei servandæ promissorum datorum: nonnunquam solum versari in suprema præfectura, ut inter paciscentes privatos justitia servetur: in qua præfectura officium ipsius est judices bonos eligere, eosdemque freno justi timoris tenere in observantia justi, & prompta executione justitiae adversus potentiam magnatum.

Quod ad id, quod subditorum bona princeps ad se rapiat per modum præsertim tributorum, est prætextus publica necessitas, quæ à principe variis modis potest simulari. Verum est, quod quoniam utile hoc nimis spinosum est, non quælibet excusatio facile populo satisfacit. Ubi altos gerunt spiritus, opus est ut principes, aut quicunque habuerit summam potestatem, satis vivè illis ante oculos ponat necessitates: qua de causa duodecim coloniæ Romanæ tempore belli secundi Carthaginensium denegarunt militem & sumptus reip. quod ipsis non videbatur necessarium bellum continuare, sed illud pace finire. Hoc itaque casu opus est Dea suada Themistoclis, quæ necessitatem bene depingat. Sed ne hæc quidem interdum valet populum quietum reddere, cuius rei exemplum apud Tit. Livium lib. 26. habemus consuliib. Levino & Marcello, quando populo commendabant triremis supplementum. *Ad id editum, inquit, tantus fermentus hominum, tantæ indignatio fuit, ut magis Dux, quam maiestria seditioni deesset:* & causa erat ipsis paupertas. *Per tot annos tributo exhaustos nihil reliqui præter terram nudam, ac vastam habere: recta hostes incendisse.* Putabant causam justam, & necessitatem veram, sed non habebant tributum impositum justum, ob ipsis pau-

paupertatem. Alius prætextus foret, si princeps ipse suas divitias impen-deret, aut in aliis rebus p. præcipui Magistratus, Senatores, & similes. In fervore nuperorum motuum Italæ, qui jam gratia divina & prudentia su-primorum principiū compositi sunt, Cardinales sua iplorum vasa argentea misérunt ad Castellum ut moneta argentea exinde cuderetur ad stipendia militibus persolvenda: & loco jam citato Tit. Livii legitur Senatores au-rum argentumque omne ipsorum (servata sibi minima portione) tradidisse utendum Reip. in tanta necessitate rerum, quos nobiles equites sequuti sunt, & plebs libere. Et ita juvarunt publicam indigentiam, quod cum verè sit, non est simulatio, sed opus est charitatis in publicum, summa laude dignum. Quod si perpetua esset collatio principis & Rectorum, qui palam conferrent, & clam reciperent, simulatio foret, propter quam populo videretur justum tributum impositum extra ordinem persolvere, quo-niam princeps, aut Rectores, & primi in rep. idem fecissent.

Sed reperiuntur alii principes, qui non utuntur alio prætextu, quam illo Majestatis, de quo supra verba fecimus: qua Majestate contendunt imprimere in animis subditorum opinionem, quod omne quod subditorū est, principis sit dominio particulari, ut ibi sane dixi. Quo prætextu utitur M. Dux Muscoviaæ, quando personas, resque subditorum usurpat. Ita pariter Turca, ceterique principatus despoticæ: habentes ipsis subditos, ut servos ære suo emptos, quod quoque superius monui, & imprimentes sub-ditis omni conatu opinionem servitutis. Qui sanè principes non ferrent in sibi subditis illam libertatem, quæ placuit Senatu Romano de uno ex Privernatum legatis: *si bonam pacem de aeritis, inquit, & fidam, & perpetuam: si malam haud diuturnam.* Ita quidem ut ideo illis civitas fuerit data, licet nonnullis senatorum responsum arrogans visum fuerit.

De Usurpatione Status aliorum.

Quod porro ad usurpationem illicitam aliorum Status: illicitam di-co, nam quando vindicatio bona, & bellum justum, non opus est prætex-tu justitiae, cum ipsa vere illic sit: (sextum, & septimum prætextum colloca-tum capite de usurpatione Tyrannidis supra in hac parte.) Etiam bini primi traditi sunt eod. capite, quorum iniquitatem ibidem exaggeravi. Ni-

Gg 3

hil-

hilominus nonnulli principes iis usi sunt. Axioma affert Tacitus, qui faver illis, quo usus est in consilio status Vologeses Rex Parthorum, ibidemque amplexum. *Id in summa fortuna aequius, quod validius.* Et suare tinere privata domus: de alienis certare, Regiam laudem esse. Et jam dixi simili axiomate usum esse Solimannum; quod axioma per se plenum iniquitatis, etiam deprehensu ab oculis non lippientibus, recipit tamen fomentum ex opinione majestatis potestatis summae: nam quando opinio ultra humanum se elevat fastigium, videtur illud, quod superius quoque innui, quod princeps non minorem potestatem in personas resque sui status habeat, quam Deus supra universum: cui opinioni opitulatur, quando male intelligitur, quod D. Thomas in bono dixit sensu: Principem in Regno esse, quod anima in corpore, & Deus in mundo.

Caligula lunam invitabat ut de cœlo descenderet (in amplexus & concubitum) quasi Dea cum Deo; cuinque se jactarer, quod ab ead. favorem muliebrem reportaslet, Vite illum perconctatus est adulatorem suum callidissimum, numquid illud observasset. Ad quod ille profusa adulatio quasi attonitus oculis in terram demisit: *non nobis mortalibus convenit illud observare, quod Di inter se agunt.* Similis huic adulatio animos occupat, qui opinione nimia Majestatis distenti sunt, quod videlicet, non licitum sit nisi principibus judicare de justitia actionum suarum, quodque ratio nulla, quam sensus ipsorum, prescribere illis valeat viam & regulam operandi, quodque ipsorum via plane debeat sublata esse, ab illa privatorum, ut quasi alii Dei dicantur. *Viae meæ sunt exaltatae a viis vestris.* Concludo, quod praetextum praetextus est, in usu quotidiano opinionem Majestatis potestatis summae extollere, & animos subditorum ad servitutem deprimere, nam in animis ita abjectis actiones principum, aut supremæ potestatis vestitæ opinione Majestatis excedentis, semper magnificæ apparebunt: tam in binis illis partibus modo dictis, usurpatione scil. facultatum subditorum, & statuum aliorum principum, quam violatione fidei & electione judicum & arbitrium suum, nec non neglegtione utilitatum privatorum, sive suum habeant, aut non habeant. Et ita videmus quosdam principes raro aditum dantes, cum tempus consumant commodecum ad audiendum subditos, in jocis & relaxationibus auni, magis excusatlos esse, quam leviter accusatos, quod videatur, magnitudini

tudini & felicitati illius fastigii licitum esse voluptatibus perfrui. Mihi videtur, quod fabula Persei alati, & capite Medusæ armati, referat principem, qui excedenti se armat majestate, & incedit, exclusa ratione, suo arbitrio, & opinio majestatis Gorgoneum, quæ stup dum reddit populum subiectum, cum intuetur: & ipse volans extra semitam humanam vadit, & rationis compotem, & qui in terris est, graditur per vias certas & stabiles, qualis sane progressus estrationis veræ & rectæ. Finio itaque hanc de prætextibus dissertationem, quoniam de fidei violatione etiam supra, differens de prætextib. contrariis argumentisque, satis dixi. Repeto autem, quod maximum fomentum omnium prætextuum pravorum principiū, & principatuū est, quod diximus modo, extollere opinionē majestatis summæ potestatis ultra conditionem humanam, & animos subditorum deprimere ad vilem servitutem: qui sive prætextus, sive fundamentum, sive fundamentum prætextuum, quam longe absit a bona & vera Ratione regimini, cui plane repugnat, tam manifestum est ex iis quæ dicta sunt, ut repetere illud foret supervacuum,

De Justo extraordinario, sive supra-ordinario.

Cap. XIV.

Duo erant jura, & justa, unum ordinarium, alterum extraordinarium, sive supraordinarium, quæ ambo exposita sunt. Etiam declaratum est justum apparens, allatum pro velamine justi ordinarii. Superest considerare an justum extraordinarium, sive supraordinarium habeat apparenſ velamen diversum ab iis, de quibus jam differuimus: & concludo quod non, sed reduci ipsius velamen ad istud axionia, quod quæcunque sit res, quomodo cunque per se ipsa turpis, exercita in publicum commodum fiat laudabilis. Illud expressit Poeta ille (Tasso) qui commodum publicum junxit cum fide:

per

Per la fe, per la patria il tutto lice,

Propter fidem, propter Patriam cuncta liceat.

Quod axioma recipit æquivocationem alias significatam ex utilitate formæ status ob communem civium salutem, & civitatis, quæ ostensæ sunt diversæ esse res, & in pravis Rebusp. admodum differentes. Etiam monitum est, quod operari pro salute communi civitatis & propter ejusd. felicitatem politicam semper bonum est, dummodo non repugnet felicitati supernaturali. Ostensum quoque est, quod quando res, quæ peragitur, ex sua natura prava est, ut v. g. adulterium, ob quemcumque finem bonum committatur, non sit bona. Hæ veritates nihilominus ex axiomate dicto fluentes & prætextu, qui inde exoritur, manent apud plurimos offuscatae, & tectæ. Apud Turcas fraticidium, & nepotum cædes, quod imperator ipsorum jubet, quoniā tollit metum schismatis & divisionis imperii; quæ per ipsos posset nasci, apud illos justa habita est. Sit itaq; conclusio: quoniam axioma, quod refert justum extraordinarium sive supraordinarium, injustum est, quod utile publicum, & status, reddat quamcunque actionem ad se directam justam. Et hoc axioma unum est ex iis, quæ in usu sunt, ad adumbrandum injustum ordinarium, h. e. contrarium ordinario justo, & prætextum qui adhibetur ad palliandum finem, de quo superius disseruimus. Quare Ratio Status apprens opposita huic justo, non differt à Ratione Status apparente opposita Justo ordinario, sed ipsius pars est.

Finis Libri primi.

